

**Fakulta stavební ČVUT v Praze
Katedra hydrauliky a hydrologie**

**Předmět VIZP
© K141 FSv ČVUT**

Základy hydrologie

Doc. Ing. Aleš Havlík, CSc.

<http://hydraulika.fsv.cvut.cz/Vin/prednasky.htm>

Hydrologie

Věda, která se zabývá poznáním zákonů výskytu a oběhu vody v přírodě.

Inženýrská hydrologie

Zabývá se charakteristikami hydrologického režimu vodních objektů (řeky, nádrže, jezera ...) a poskytuje je pro potřebu projekce, provozu i údržby vodohospodářských děl a stavební činnosti obecně.

Hydrologie se člení :

Hydrometrie – věnuje se návrhu vhodných přístrojů, metodám měření samotnému měření.

Hydrografie – zabývá se pozorováním, shromažďováním, klasifikací, tříděním a zpracováním získaného materiálu.

Úzká spolupráce s dalšími vědními obory

Meteorologie – zkoumá fyzikální změny a děje v ovzduší
přeměna par na srážky právě v ovzduší.

Klimatologie – zabývá se dlouhodobým vývojem počasí.

Pedologie, geologie, hydrogeologie – ovlivňují množství srážek,
které se vsákne pod povrch země.

Hydraulika – popisuje proudění vody

Agrotechnika, lesní hospodářství.
Termika, biologie, chemie vody.

Historický vývoj hydrologie

Až do minulého století se kryje s vývojem hydrauliky, geofyziky a fyzického zeměpisu.

1800 – 1900 – období pozorování, měření, experimentů, modernizace a matematizace.

1900 – 1930 – hydrologie začíná existovat jako samostatná věda.

1930 – 1950 – výrazný rozvoj především inženýrské hydrologie.

Současnost – období rozmachu matematických modelů.

Základní úkol hydrologie – určení hlavního prvku - průtoku

Definice průtoku – objem vody proteklý daným profilem za jednotku času.

$$Q = \frac{V}{t}$$

Q – průtok [$\text{m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$], V – objem [m^3], t – čas [s]

17.století – Toricelli – první měření průtoku výtokem do nádoby.

1650 – Perreault – první přibližný odhad průtoku vody v řece Seiny v Paříži první kvantitativní vztah oběhu vody v přírodě.

1732 – Pitot – objevil možnost měření místní (bodové) rychlosti vody pomocí speciální trubice (**Pitotova trubice**).

1775 – Chezy – uveřejnil způsob výpočtu střední (průřezové) rychlosti v (**Chezyho rovnice**).

Velký zvrat v hydrologii – vynález **hydrometrické vrtule Woltmanna**.

Historie hydrologické služby v Čechách

- 1. polovina 19.století** – první soustavná pozorování a měření hydrologických veličin a prvků, založení sítě srážkoměrných stanic (F.J.Studnička)
- 1875** – zřízena **Hydrologická komise Království českého**. Kromě srážkoměrného oddělení obsahuje i oddělení vodoměrné vedené A.R.Harlacherem – zasloužil se o zpracování teoretických základů hydrometrických metod využívaných dodnes.
- 1920** – založen Státní ústav hydrologický (dnes Výzkumný ústav vodohospodářský – VÚV TGM).
- 2. sv.válka** – srážkoměrná pozorování svěřena složkám meteorolog.
- 1954** – spojením meteorologické a hydrologické služby založen Hydrometeorologický ústav (dnes Český hydrometeorol. ústav – ČHMÚ)

Pracovní metody v hydrologii

Statistické, pravděpodobnostní metody

Vycházejí z pravděpodobnostního charakteru výskytu jednotlivých jevů z hlediska dlouhodobého vývoje. Donedávna měly dominantní uplatnění v hydrologii.

Deterministické, genetické metody

Snaží se formulovat fyzikální podstatu jednotlivých jevů. V poslední době nebývalý rozvoj matematického modelování.

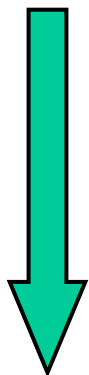

Modely pro simulaci vývoje počasí, prostorového a časového rozložení srážek, srážko-odtokového procesu.

Základy pravděpodobnosti a statistiky využívané v hydrologii

Prvotní údaje

Hlášení pozorovatelů nebo záznamy z moderních přístrojů .

Roztřídění prvků podle shodného znaku (např. vodní stav, průtok, srážkový úhrn, intenzita srážky, teplota).

Vzniká statistická proměnná (hodnota společného znaku).

Statistické soubory

Množiny jednotlivých statistických proměnných.

Zpracování statistických souborů

Charakteristiky souboru

Podávají základní informace o některých vlastnostech statistických souborů.

Základní statistické charakteristiky užívané v hydrologii

Průměr

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n x_i$$

Variační rozpětí (rozkyv, amplituda)

$$R = x_{\max} - x_{\min}$$

Průměrná odchylka

$$\delta = \frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n |x_i - \bar{x}|$$

Rozptyl

$$s^2 = \frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2$$

Směrodatná odchylka

$$s = \sqrt{\frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n (x_i - \bar{x})^2}$$

Součinitel variace

$$C_v = \frac{s}{\bar{x}} = \sqrt{\frac{1}{n} \cdot \sum_{i=1}^n (k_i - \bar{k})^2} \quad \text{kde} \quad k_i = \frac{x_i}{\bar{x}}$$

Součinitel asymetrie

$$C_s = \frac{n}{(n-1) \cdot (n-2)} \cdot \frac{\sum_{i=1}^n (k_i - 1)^3}{C_v^3}$$

Čáry překročení

Čáry překročení – zcela zásadní pracovní nástroj v hydrologii.

Poskytuje informaci **kolikrát** nebo **po jakou dobu** byla určitá hodnota znaku v určitém období (např. pozorování) **dosažena** nebo **překročena**.

Výsledkem zpracování čar překročení jsou mimo jiné návrhové veličiny pro projektování vodohospodářských a jiných staveb.

Druhy čar překročení :

Empirická čára překročení

Výsledek zpracování jednotlivých statistických souborů.

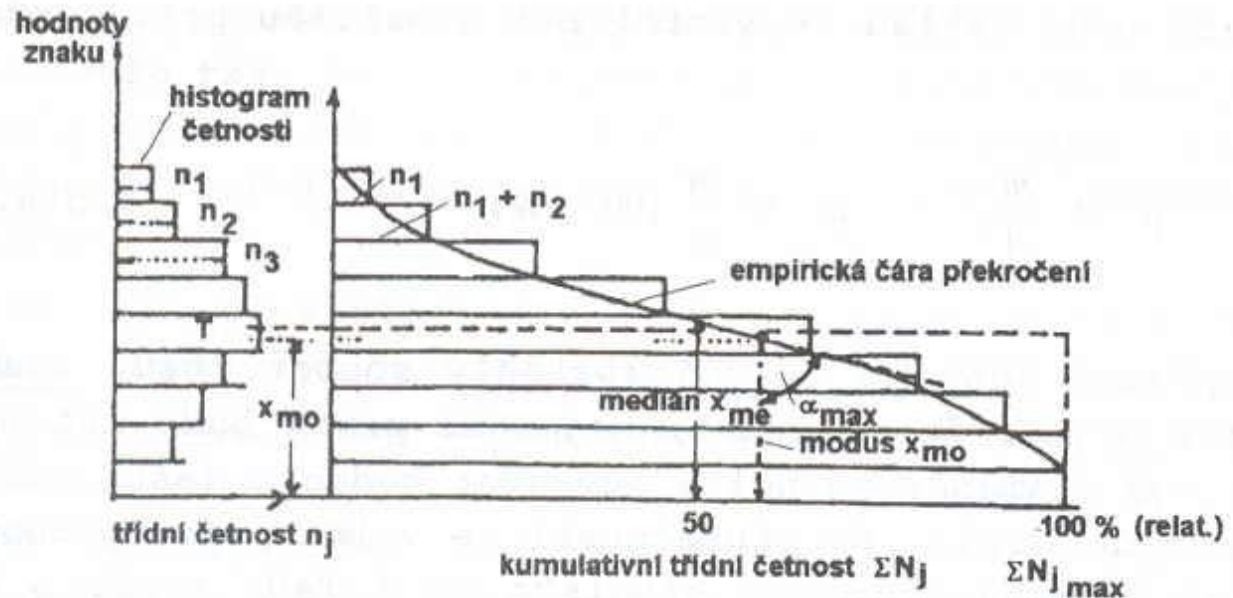
Teoretické čáry překročení

Využívají se základní statistické charakteristiky souborů a zákony rozdělení pravděpodobnosti.

Smyslem vyrovnání průběhu ve střední části a extrapolace do oblasti extrémních hodnot.

Možnosti zpracování empirických čar překročení

1. Pro rozsáhlé soubory se v minulosti používala metoda založená rozdělení prvků statistického souboru do dílčích tříd - intervalů. Ty byly charakterizovány počtem výskytů – histogram četnosti. Čára překročení je potom součtovou čarou k histogramu četnosti.

2. Na základě výpočtu pravděpodobnosti po seřazení souboru o n prvcích dle velikosti, m je potom pořadové číslo prvku.

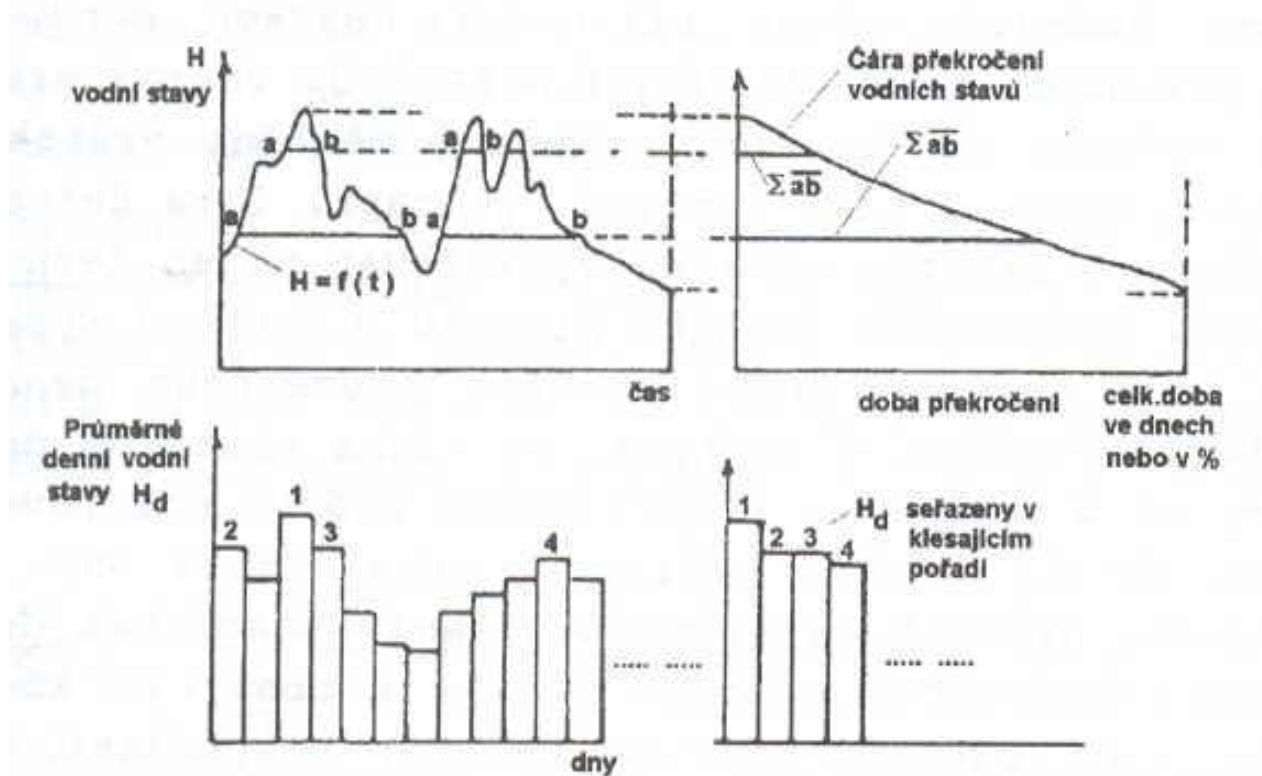
Základní rovnice

$$p = \frac{m}{n}$$

Čegodajev

$$p = \frac{m - 0.3}{n + 0.4}$$

3. V případě spojitého průběhu čáry jevy (například hydrogram – závislost Q na t) součtem dob trvání pro různé velikosti posuzovaného jevu z čáry průběhu jevu.
4. V případě sloupcového zobrazení čáry jevu seřazením jednotlivých sloupců dle velikosti v klesajícím pořadí.

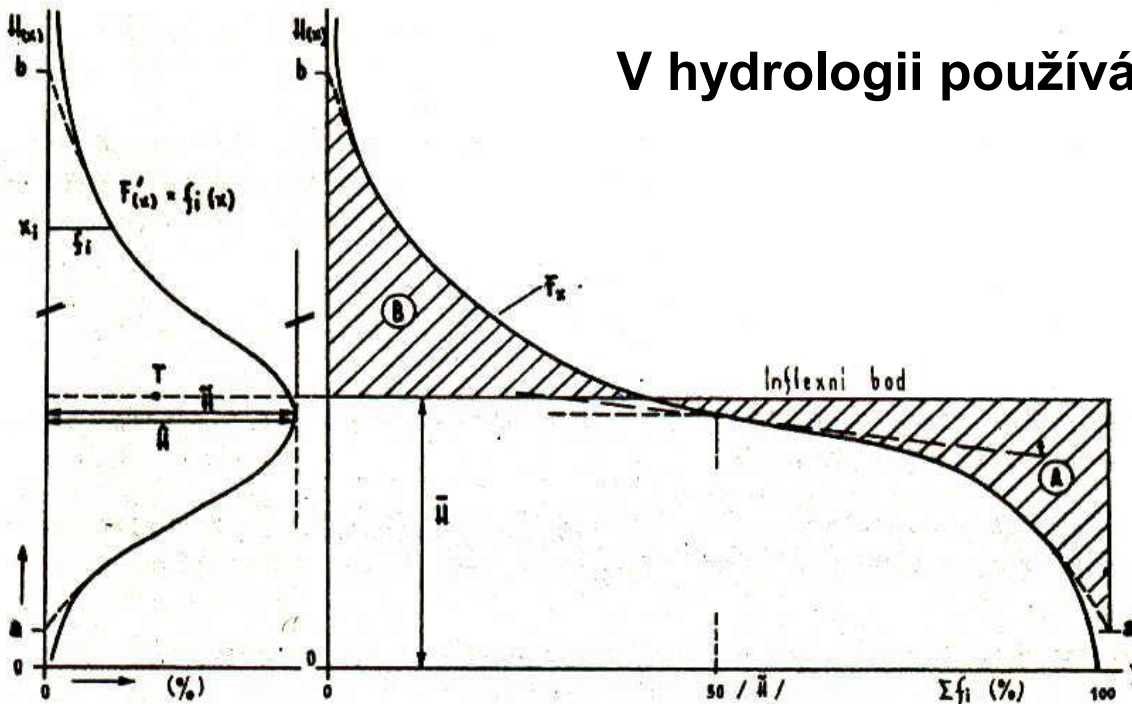

5. Obecně z čáry četnosti jako součtovou čáru k čáře diferenciální.

Možnosti zpracování teoretických čar překročení

Výpočet teoretické čary překročení odpovídající určitému zákonu rozdělení pravděpodobnosti.

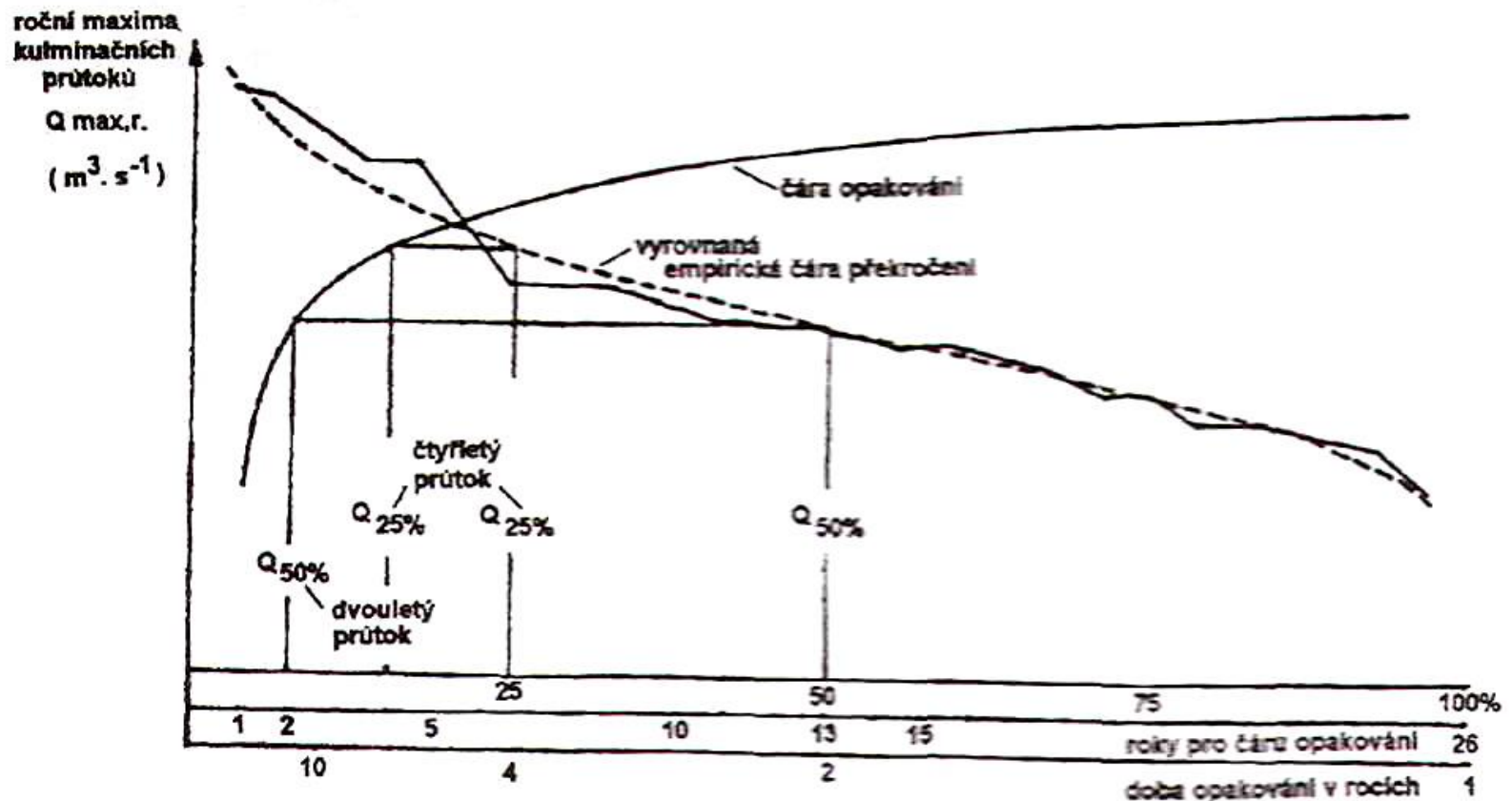
1. Zákon rozdělení Laplace-Gaussův – symetrické rozdělení pravděpodobnosti – neodpovídá rozdělení hydrologických prvků – v hydrologii se používá jen výjimečně..
2. Zákon rozdělení Pearson III – průběh funkcí x , C_s a C_v .

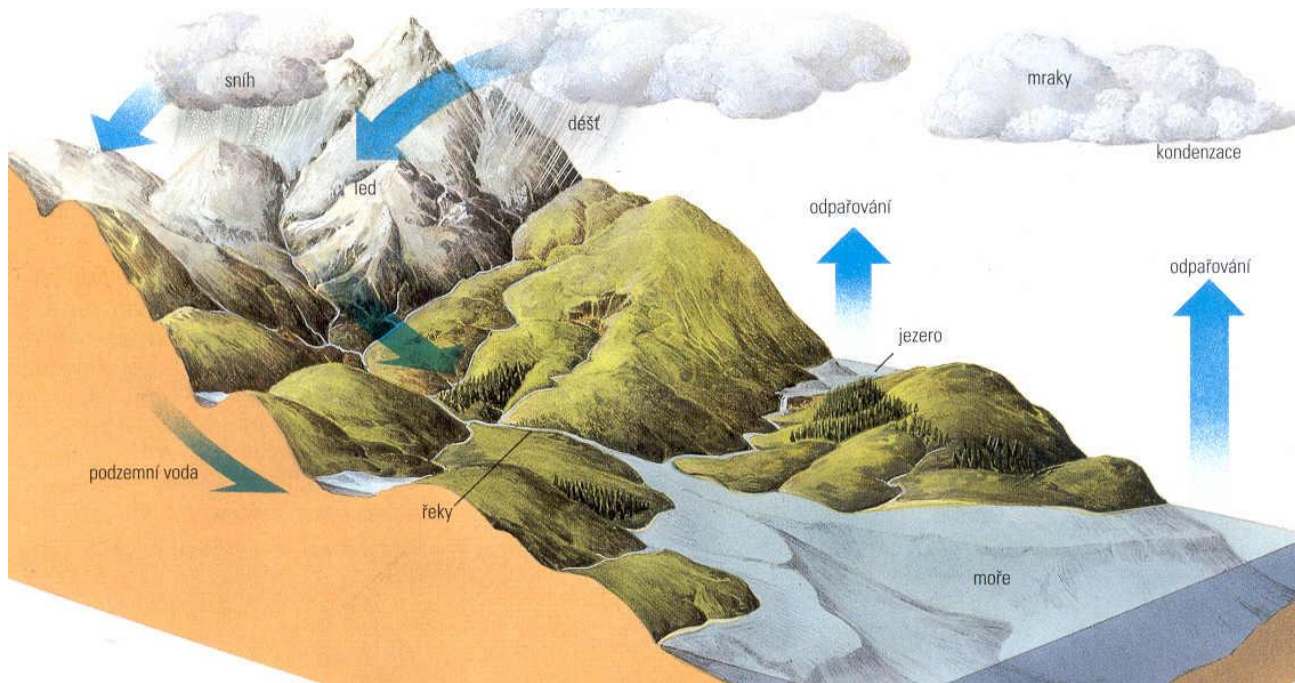
V hydrologii používán nejčastěji.

Čáry opakování

Vychází z čáry překročení a vyjadřují zákonitost růstu kulminačního průtoku s počtem období, ve kterém je tento průtok Q_N dosažen nebo překročen v průměru jednou.

Bilance oběhu vody v přírodě

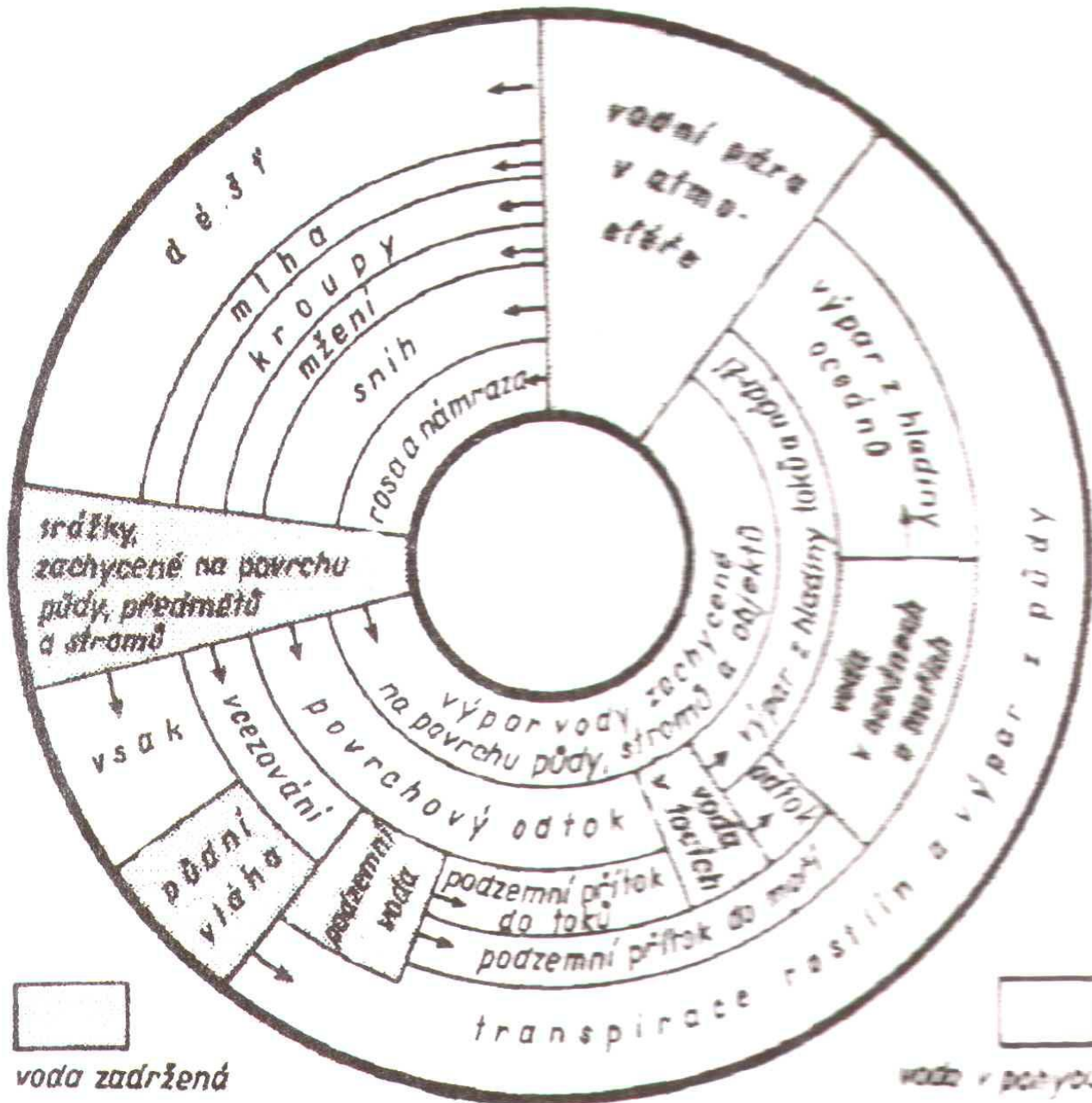
Základní bilanční rovnice $H_s = H_o + H_v \pm R$ [m³] nebo [mm]

H_s – množství srážek spadlé na povodí

H_o – množství vody odteklé z povodí závěrným profilem

H_v – množství vody odpařené z povrchu povodí

R – změna zásob vody v povodí

Srážky

Členění srážek dle různých kritérií

dle skupenství – srážky **kapalné** (déšť, rosa), **pevné** (sníh, kroupy)

dle způsobu a místa vzniku – **horizontální** (kondenzace na povrchu země), **vertikální** (vznik v atmosféře)

Základní parametry

Srážková výška H_s [mm] – výška vodního sloupce, která by se vytvořila z deště na dané ploše bez odtoku, výparu či vsaku.

Srážkový úhrn – množství srážek vypadlé v bodě (srážkoměrné stanici) vyjádřené rovněž jako výška vodní sloupce.

Měření srážek

Srážkoměr – měří pouze srážkový úhrn za zvolené období

Ombrograf – měří kontinuální průběh srážek

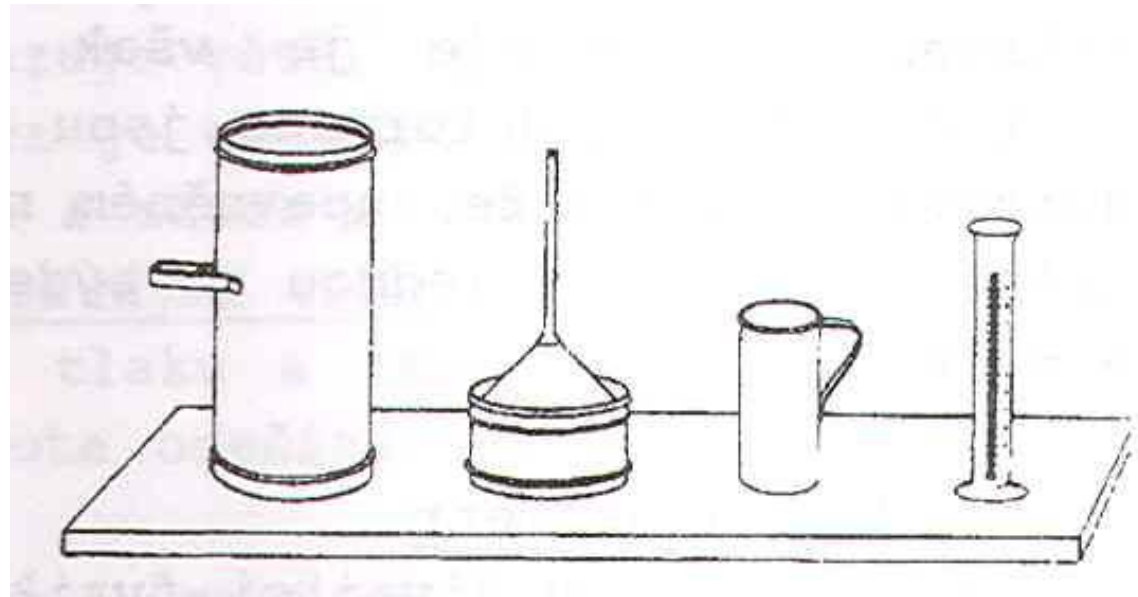
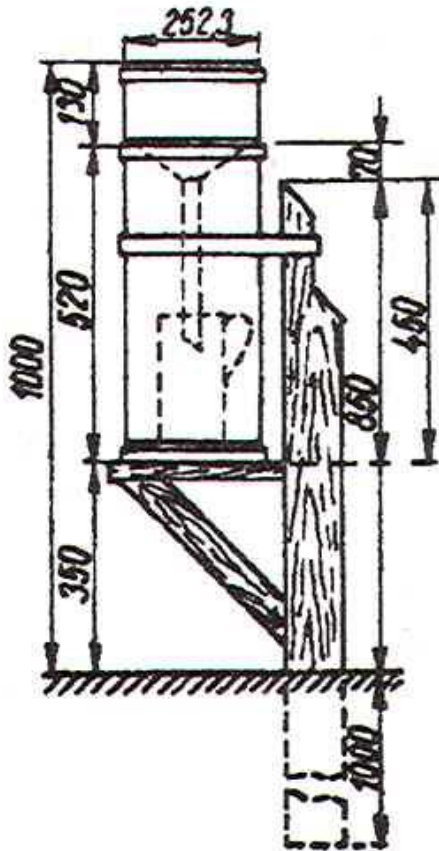

Srážkoměr

Záchytná plocha – 500 cm²

Výška hrany záchytného otvoru - 1 m nad terémem

Měření velikosti srážky – změření celkového objemu zachycené vody, stanovení srážkového úhrnu po vydělení plochou otvoru.

Měření zpravidla každý den v 7.00 hod.

Totalizátor

Použití v málo dostupných místech (především na horách)

Měření srážkového úhrnu v dlouhých intervalech.

Podmínka uchování beze ztrát – omezení výparu.

Přeměna tuhých srážek na kapalné – vyhřívaný totalizátor.

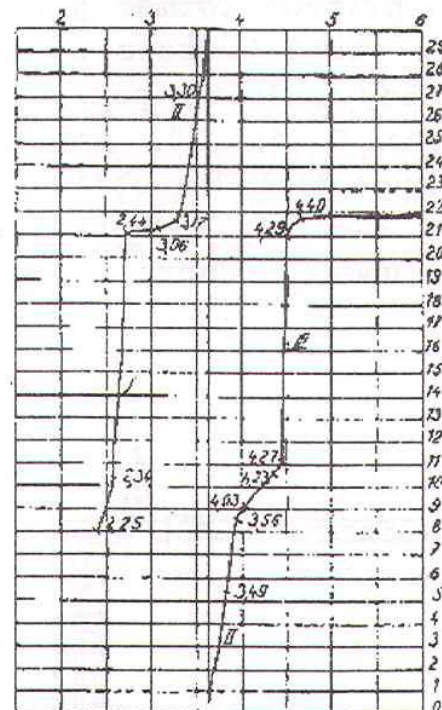
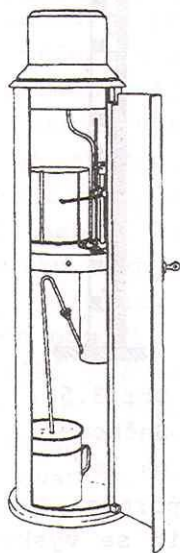

Ombrograf

Záchytná plocha – 500 cm²

Výška hrany záchytného otvoru - 1 m nad terénem

Měření časového průběhu nárůstu srážkového úhrnu pomocí plovákové komory s plovákem → přenos pomocí registračního zařízení na záznamový (milimetrový papír) - ombrogram.

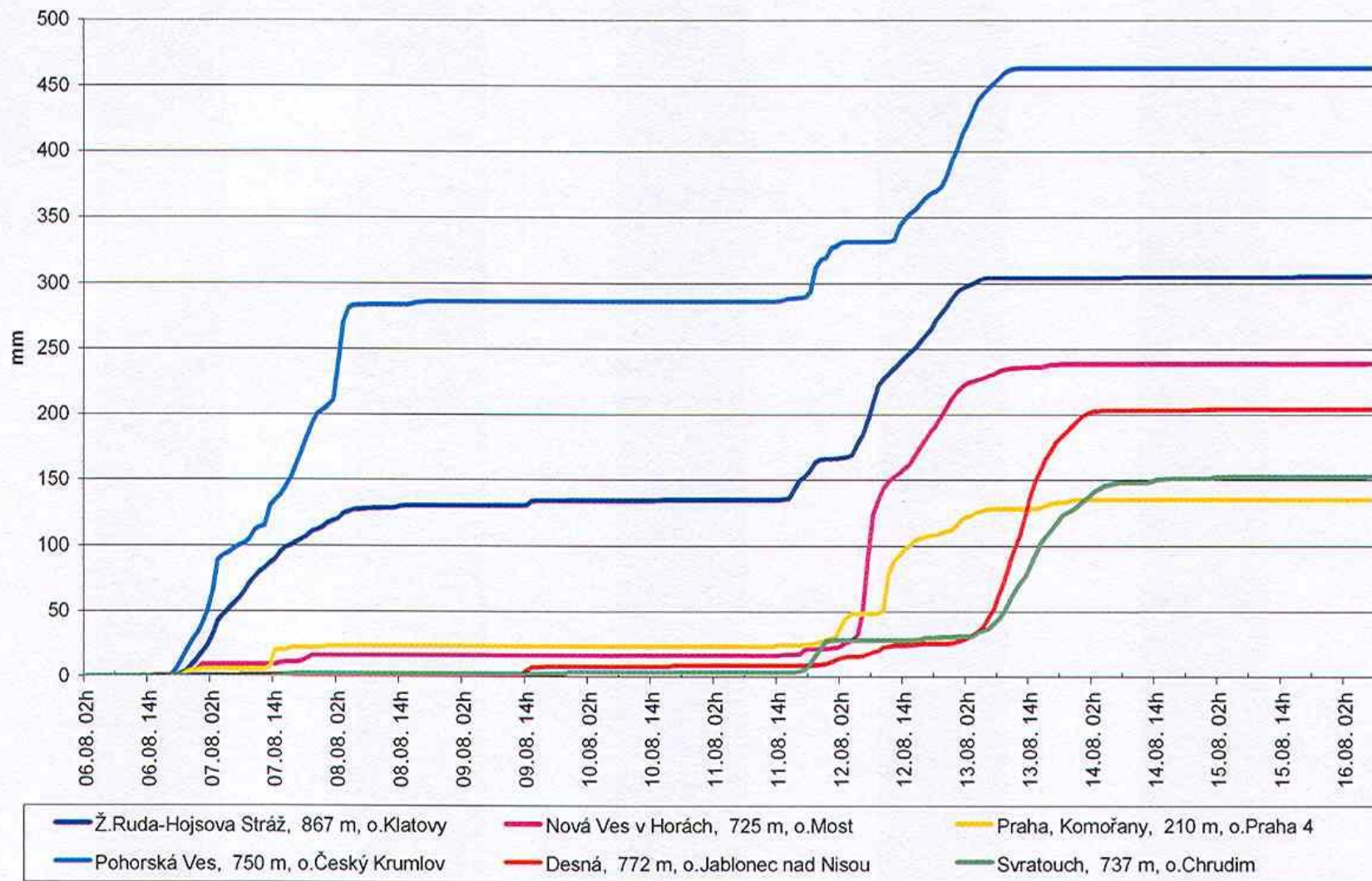

Intenzita deště

$$i = \frac{\Delta H_s}{\Delta t}$$

Ombrogram
součtová čára intenzit deště

Kumulativní úhrny srážek dle vybraných ombrogramů ze srpna 2002

K141 VIN

Základy hydrologie

Měření tuhých srážek

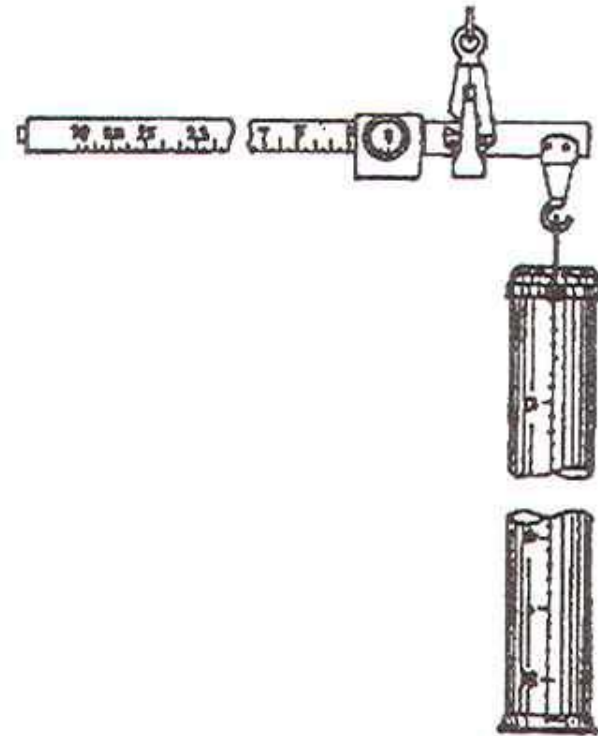
Měření výšky sněhové pokrývky a vodní hodnoty sněhu
Stanovení obsahu zásob vody ve sněhu.

$$\rho_s = \frac{m_s}{S \cdot h_s} \rightarrow$$

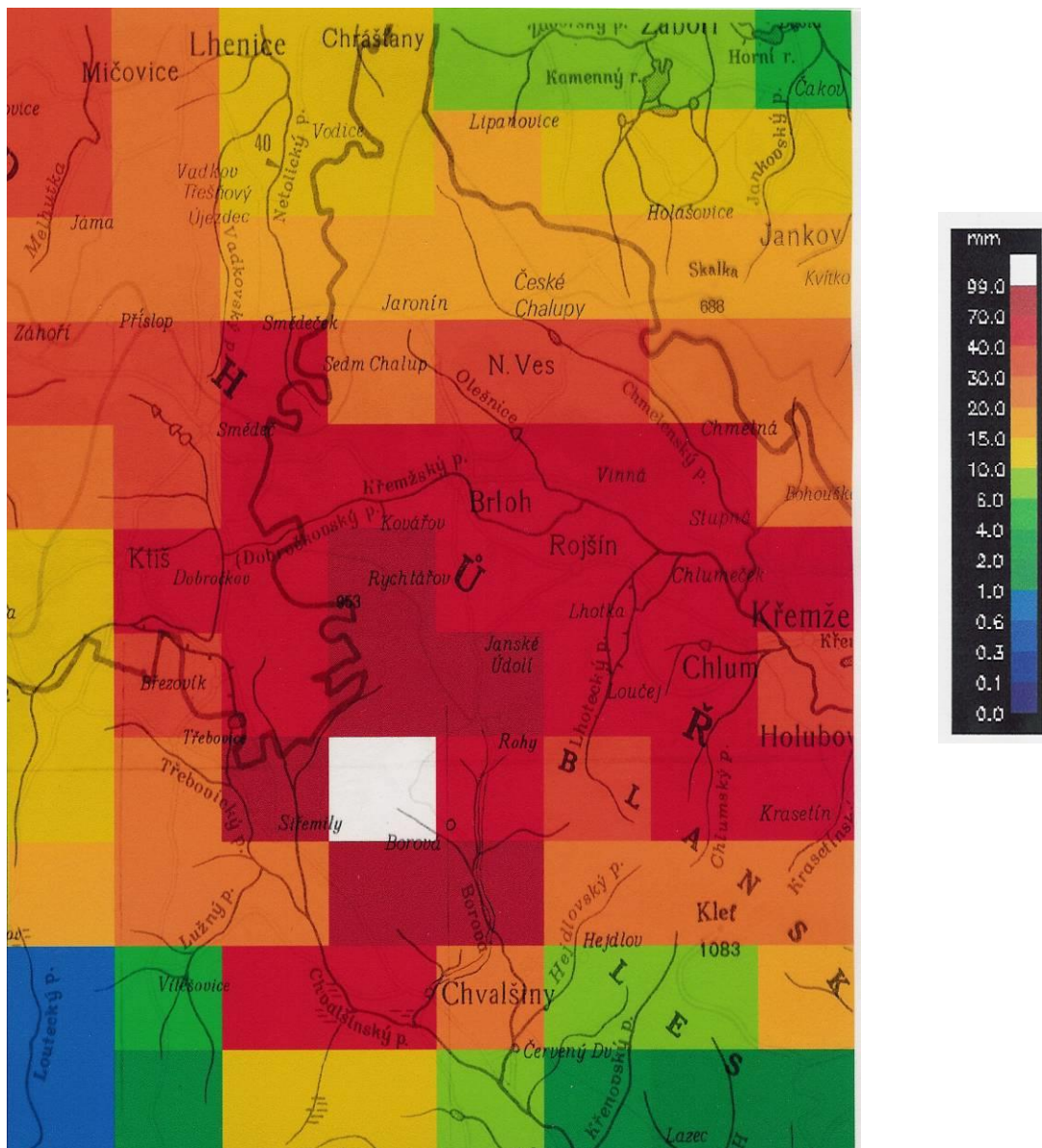
Sněhoměrná lat'

Váhový sněhoměr

Analýza srážkových úhrnů z radarových snímků

Časové rozdělení srážek

Denní chod srážek

u nás nejčastěji ranní a odpolední hodiny

Roční chod srážek

rovníkový typ – 2 maxima (IV a XI), 2 minima (VIII a I)

monzunový typ – velké srážky v létě, malé v zimě

subtropický typ – srážky v zimě, suché léto

přímořské oblasti mírných zeměpisných šířek

– rovnoměrné rozdělení po celý rok

Dlouhodobý roční úhrn srážek

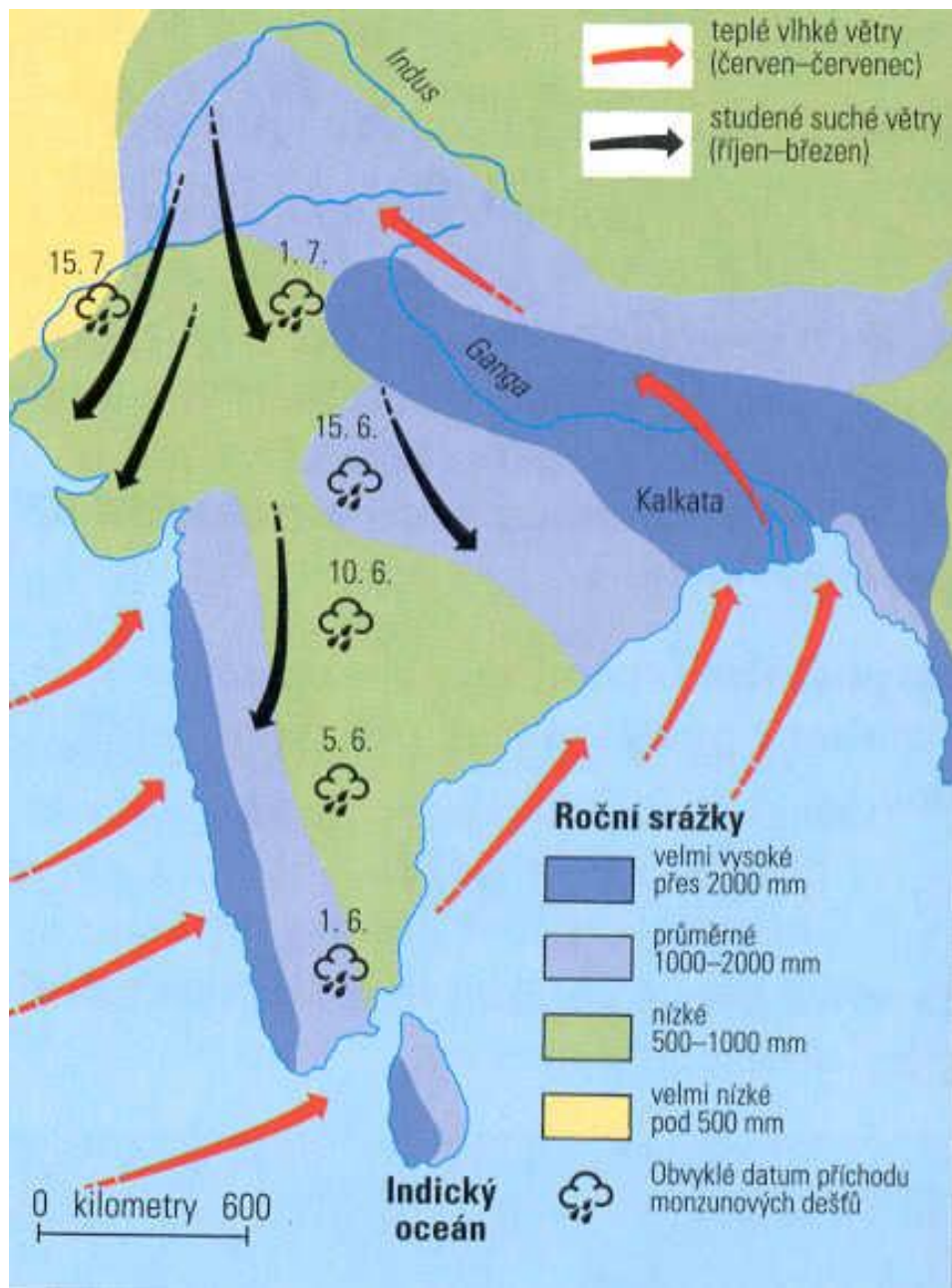
Minima – u nás 400 mm (Slaný, Žatec, soutok Dyje a Svatky)

– ve světě 1 mm (části Chile), 5 mm (Sahara)

Maxima – u nás 1700 mm (Krkonoše, Jeseníky, Beskydy)

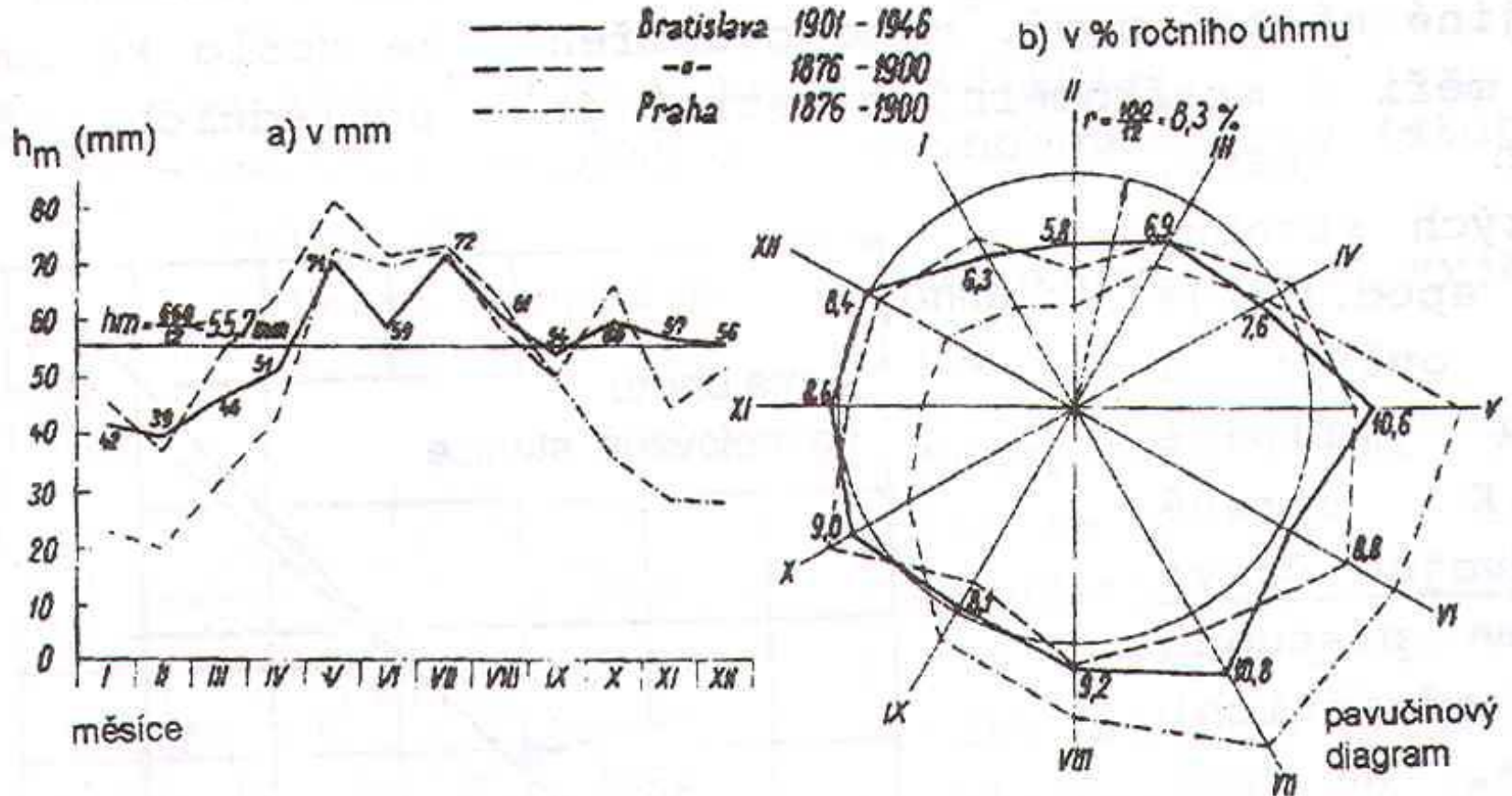
– ve světě až 16000 mm (jižní svahy Himaláji)

– v Evropě 4000 mm (severní Anglie, část Švédska)

Srážková sezóna – období, kdy jsou měsíční srážkové úhrny větší než dlouhodobý průměr

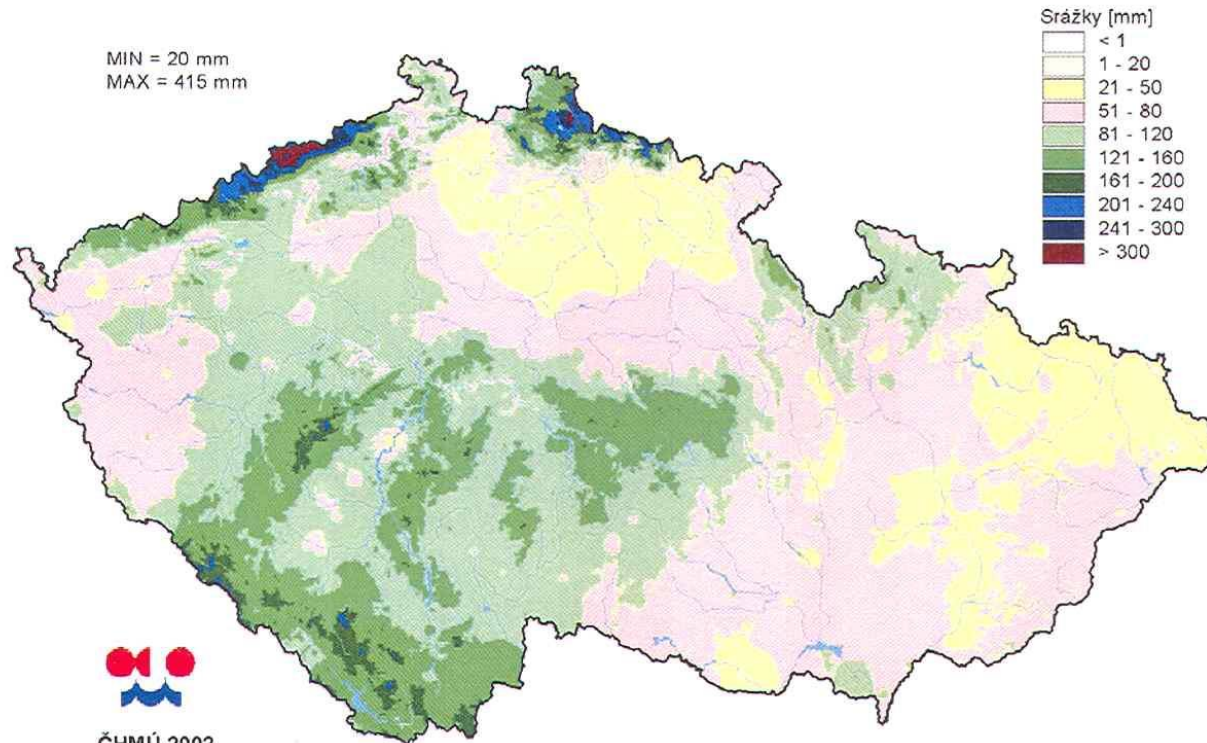
U nás – převaha srážek IV až X – celkem 2/3 celoročního sr.úhrnu

Plošné rozdělení srážek

Izohyety – čáry spojující na mapě místa se stejnými srážkovými úhrny

Izohyety mohou být vztaženy k různým časovým obdobím – (průměrný rok, konkrétní rok, měsíc jednotlivý déšť’).

Úhrny srážek
11.–13.8.2002

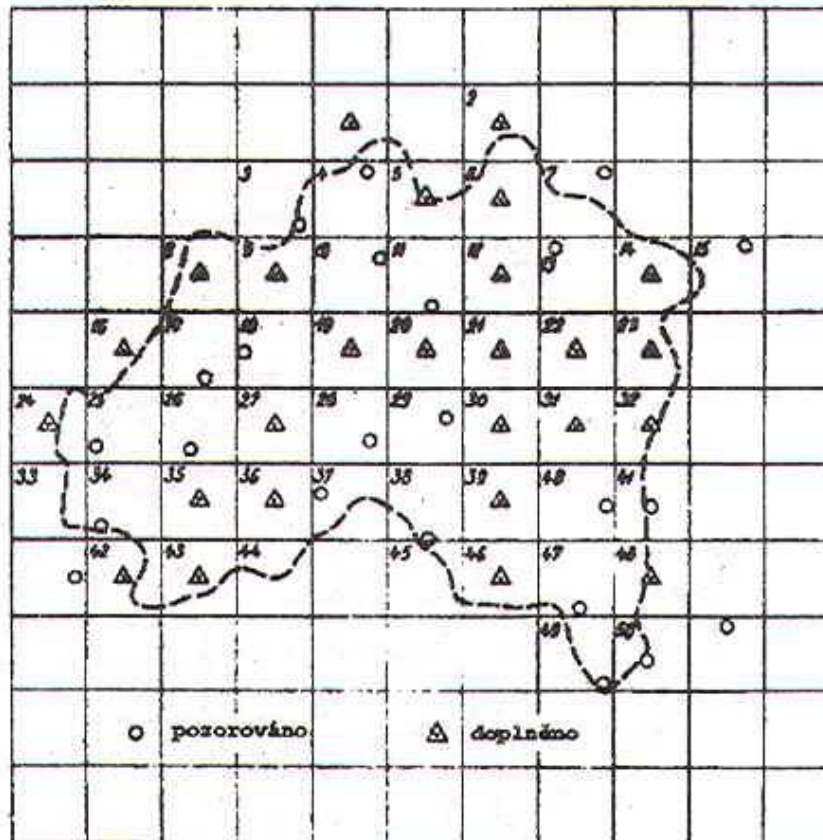
ČHMÚ 2002

© CHMI, Clidata, www.clidata.cz

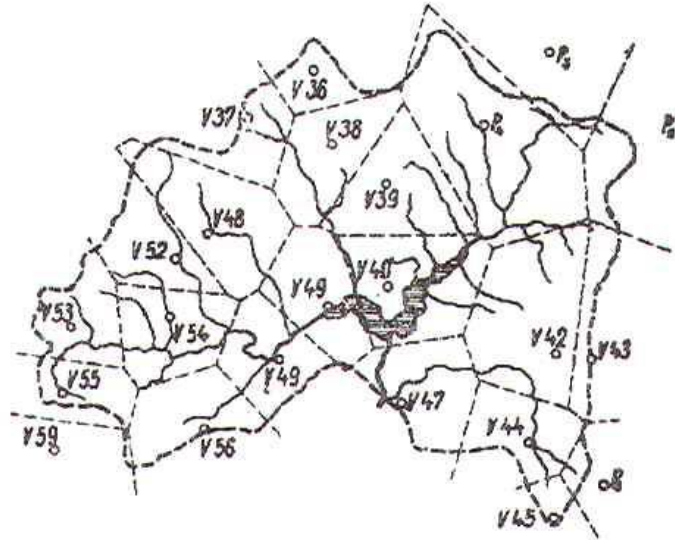
Průměrná srážka na povodí

Metoda aritmetického průměru – aritmetický průměr srážkových úhrnu ze všech stanic na povodí.

Metoda čtvercové sítě – Aritmetický průměr z úhrnů pro každý čtverec (kde není stanice – lineární interpolace)

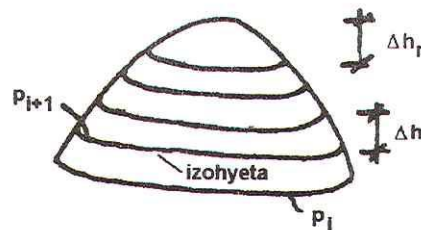
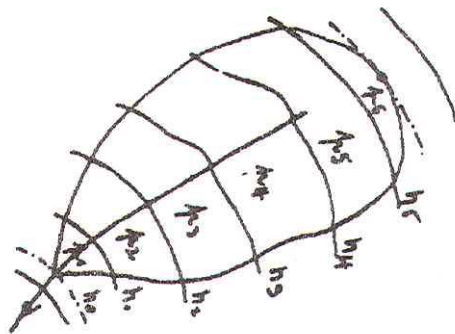

Metoda polygonů (metoda Thiessena) – každé stanici je přisouzena plocha polygonu tvořené osami souměrnosti na spojnicí jednotlivých stanic.

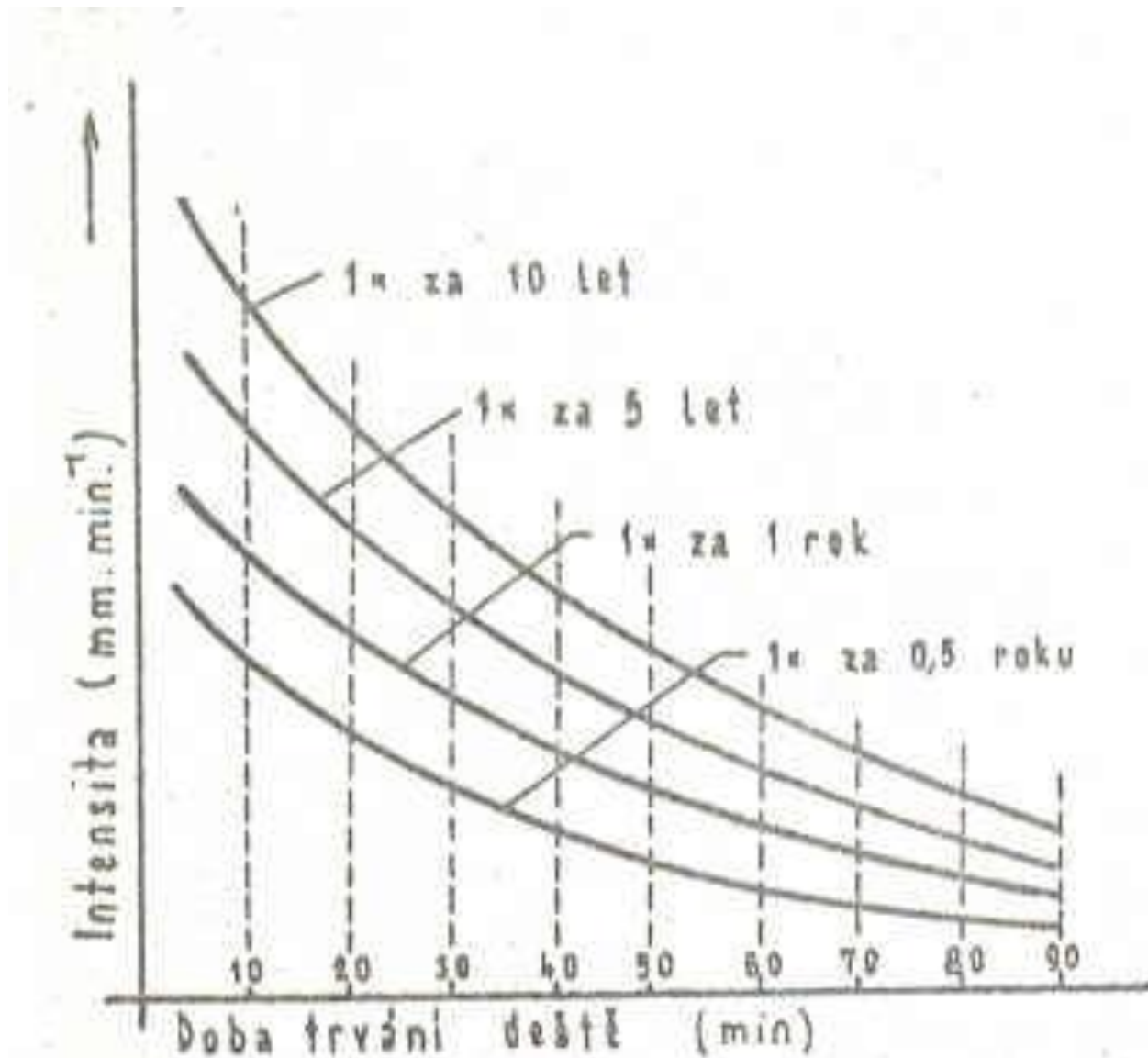
Metody založené na vyhodnocení izohyet

$$H_s = \frac{\sum_{i=1}^n \left[\frac{1}{2} \cdot (h_{i-1} + h_i) \cdot p_i \right]}{S}$$

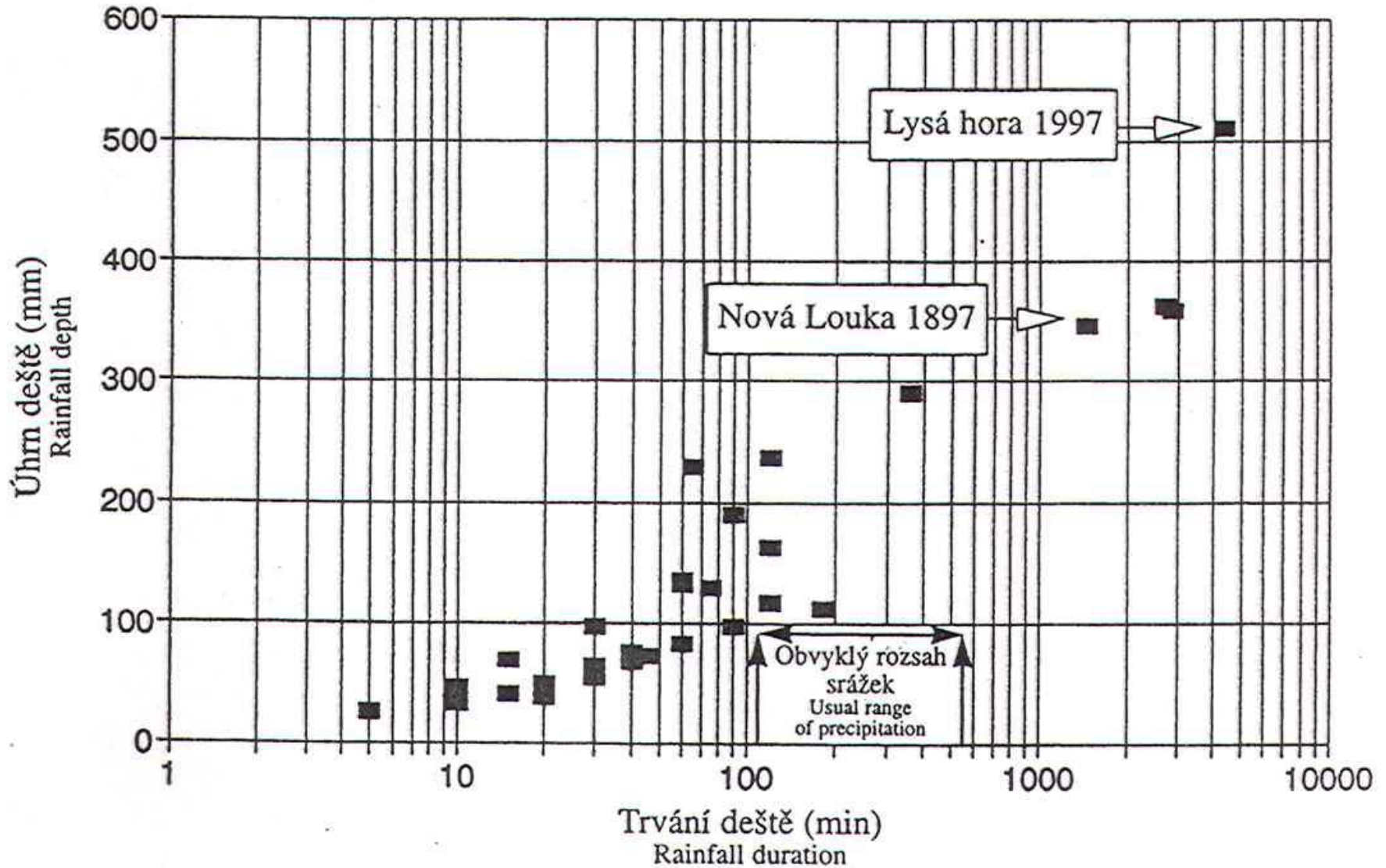

Vztah doby trvání a intenzity deště

Hodnocení srážek z hlediska trvání a úhrnů

Druhy dešťů

Deště z tepla – ohřátí vlhkého vzduchu o zemský povrch, výstup do vyšších vrstev dynamické ochlazení, dosažení rosného bodu vysrážení kapek či ledových krystalů. Velké intenzity srážek, menší zasažené plochy.

Deště orografické – výstup vlhkých vzdušných hmot vynucené reliéfem území vytrvalé deště s menší intenzitou.

Deště cyklonální – doprovázejí postupující tlakovou depresi.
Malé hluboké cyklony – průtrže mračen velké intenzity.
Ploché cyklony – vytrvalé deště zasahující velká území s nižšími intenzitami.

Výpar

Výpar z volné vodní hladiny

Výpar ze sněhu a ledu (sublimace)

Výpar z povrchu půdy (bez vegetace)

Transpirace – voda vydechovaná do atmosféry

} **Evapotranspirace**

Odtok

Nevsáknutá část srážky a vyvěrající voda z podzemních pramenů stékají působením gravitace ve směru největšího sklonu.

Plošný odtok → postupné soustředování (ron, stružky, potoky, řeky).

Říční soustava – hlavní tok se svými přítoky.

Říční síť – systém říčních soustav.

Charakteristiky toku

Pramen – počátek toku – pramen soustředěný či nesoustředěný

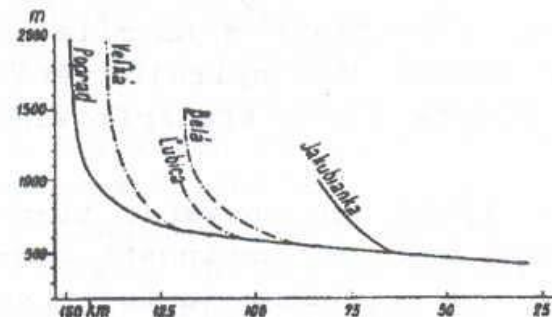
Ústí toku – místo, kde se tok vlévá do jiného toku

Délka toku L – vzdálenost od pramene k ústí, měřeno osou koryta

Staničení profilu – vzdálenost daného profilu od ústí, měřeno osou

Stupeň vývinu toku – d/L , d je délka přímé spojnice pramene a ústí

Schematický podélný profil

Zpracování údajů o odtoku

Průtok Q – objem vody proteklý profilem za jednotku času [$\text{m}^3 \cdot \text{s}^{-1}$]

Proteklé množství O – objem vody proteklý profilem za delší časové období [tis. m^3]

Denní odtok [m^3] $O_d = 86400 \cdot Q_d$

Odtok za průměrný měsíc $O_m = 86400 \cdot 30.5 \cdot Q_m$

Odtok za rok $O_r = 31.536 \cdot 10^3 \cdot Q_r$

Odtok za průměrný rok $\bar{O} = 31.536 \cdot 10^3 \cdot \bar{Q}$

Q_d, Q_m, Q_r – průměrný denní, měsíční respektive roční průtok

$\bar{Q}$ – dlouhodobý průměrný odtok

Specifický odtok $\bar{q} [\text{m}^3 \cdot \text{s}^{-1} \cdot \text{km}^2] = \frac{\bar{Q} [\text{m}^3 \cdot \text{s}^{-1}]}{S [\text{km}^2]}$ S – plocha povodí

Faktory ovlivňující odtok

Fyzikálně geografické vlastnosti povodí

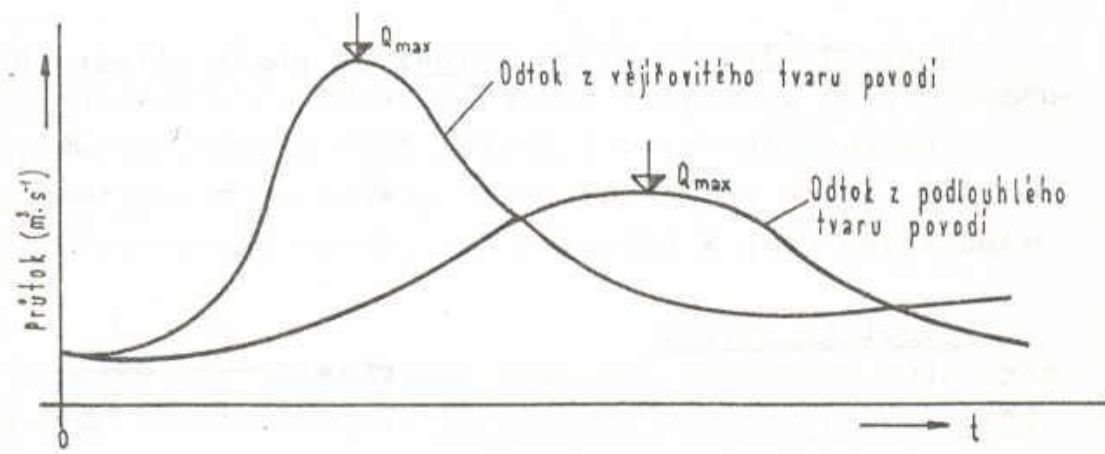
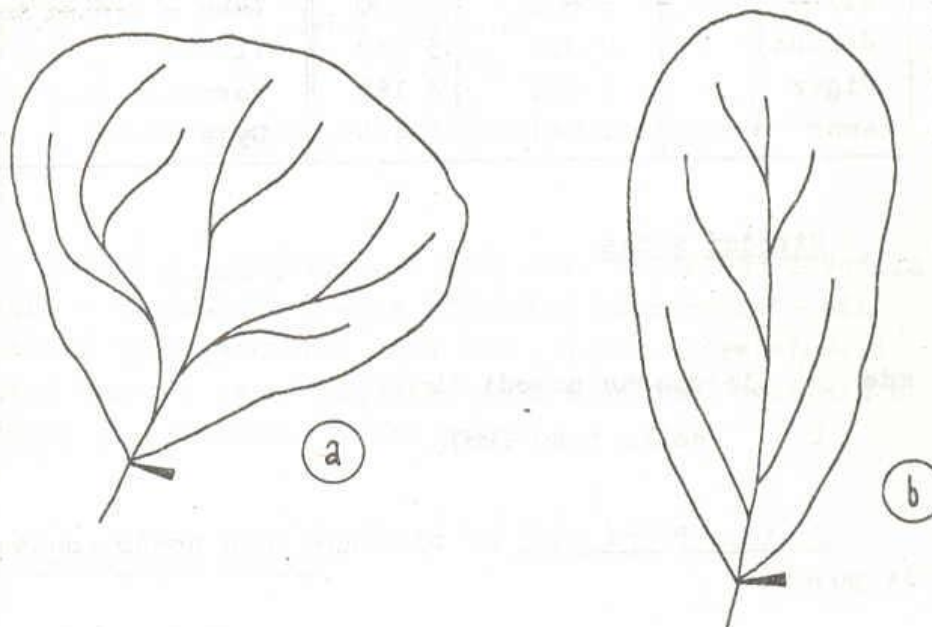
- zeměpisná poloha $\Rightarrow$ klimatické poměry
- orografické poměry $\Rightarrow$ výškové a sklonitostní poměry
- geologické a půdní poměry
- rostlinná pokrývka

Velikost a tvar povodí

- velikost povodí S [km²]
- tvar povodí

$$\alpha = \frac{B}{L} = \frac{S}{L^2}$$

Vliv tvaru povodí na hydrogram povodně

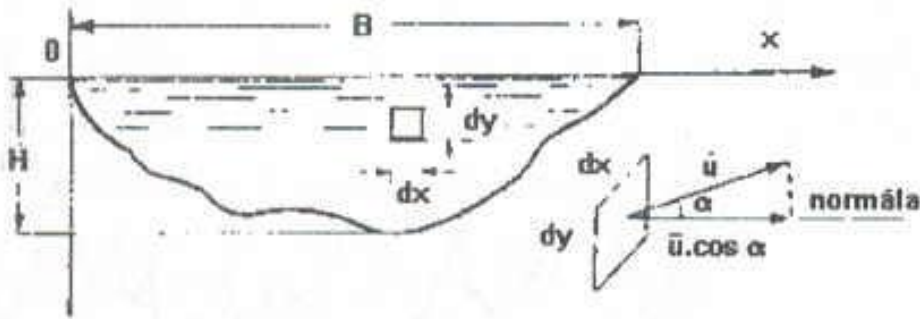

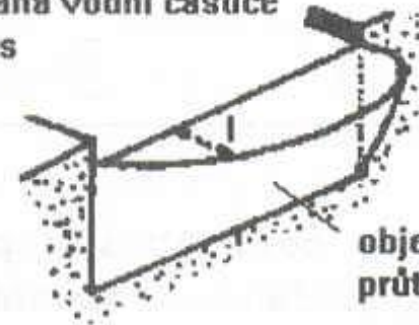
Stanovení průtoku

Měření průtoku – měření proteklého objemu za čas jen ve výjimečných případech (prameny, . . .)

Vyhodnocení průtoku ze známého rychlostního pole

l - dráha vodní částice za 1 s

objem tělesa značí průtok Q [$\text{m}^3 \text{s}^{-1}$]

$$dQ = u \cdot \cos \alpha \cdot dS$$

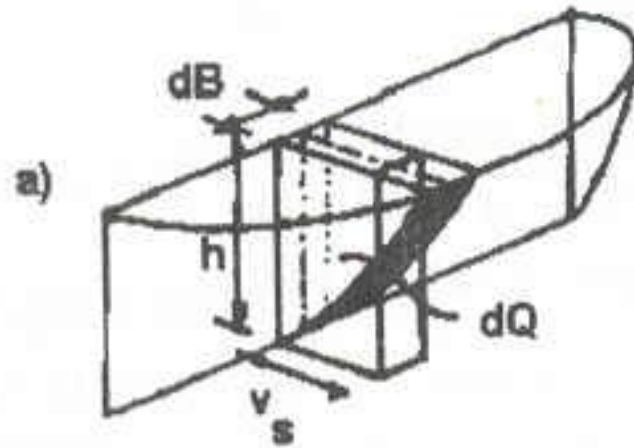

$$Q = \int_0^S u \cdot dS = \int_0^h \int_0^B u \cdot dS$$

Metody numerického řešení diferenciální rovnice

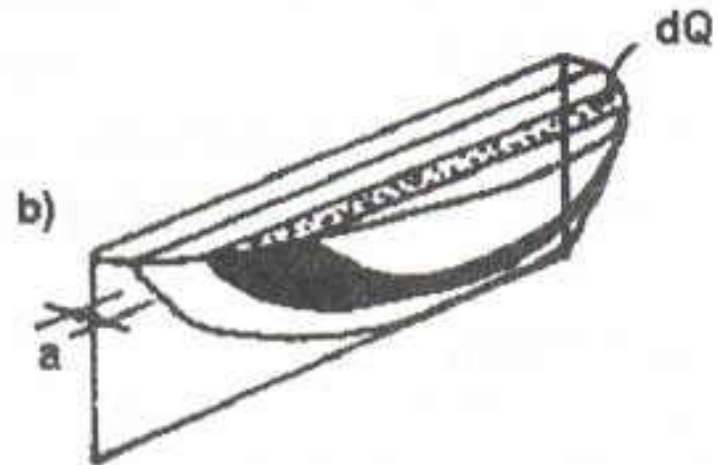
Metoda Harlachera

na základě vyhodnocení
střední svislicové rychlosti

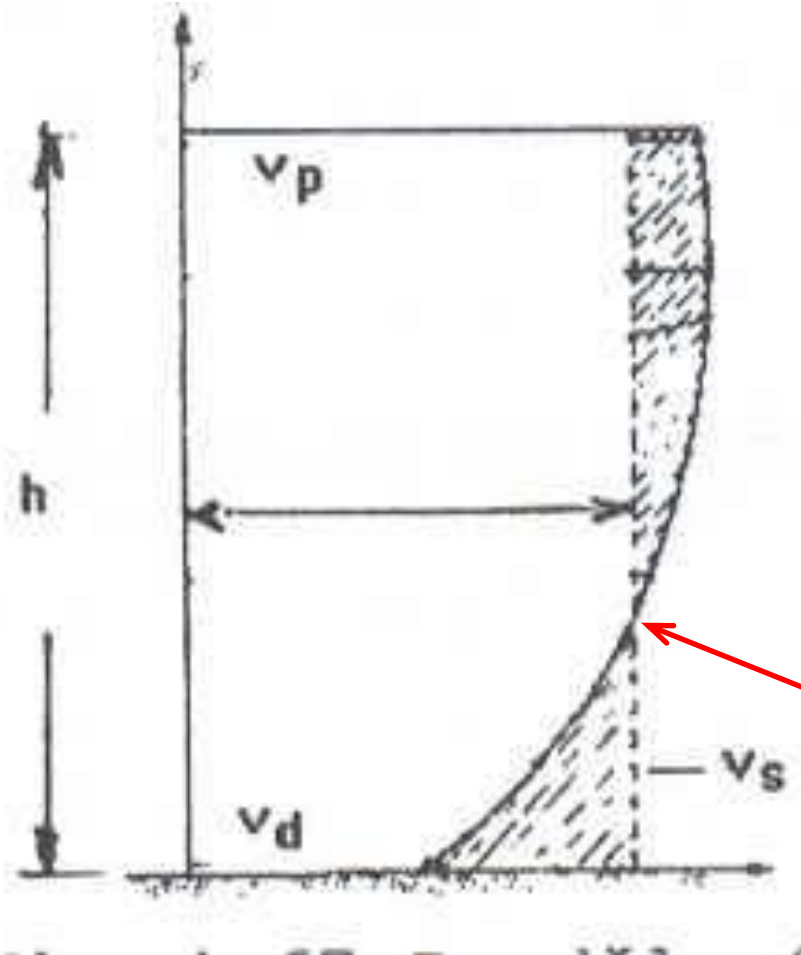
Metoda Culmanna

na základě vykreslení izotach

Střední svislicová rychlost

Rozdělení rychlosti po svislici

$$\frac{v_s}{v_{\max s}} = 0.78 \div 0.93$$

Výpočet střední svislicové rychlosti

$$v_i = \frac{1}{10} \cdot (u_p + 3 \cdot u_{0.8} + 3 \cdot u_{0.4} + 2 \cdot u_{0.2} + u_d)$$

$$v_i = \frac{1}{4} \cdot (u_{0.8} + 2 \cdot u_{0.4} + u_{0.2})$$

$$v_i = \frac{1}{2} \cdot (u_{0.8} + u_{0.2})$$

$$v_i = u_{0.4}$$

Přístupy stanovení bodové rychlosti

Hydrometrická vrtule

Princip – frekvence otáčení lopatkového kola je úměrná rychlosti obtékání vrtule

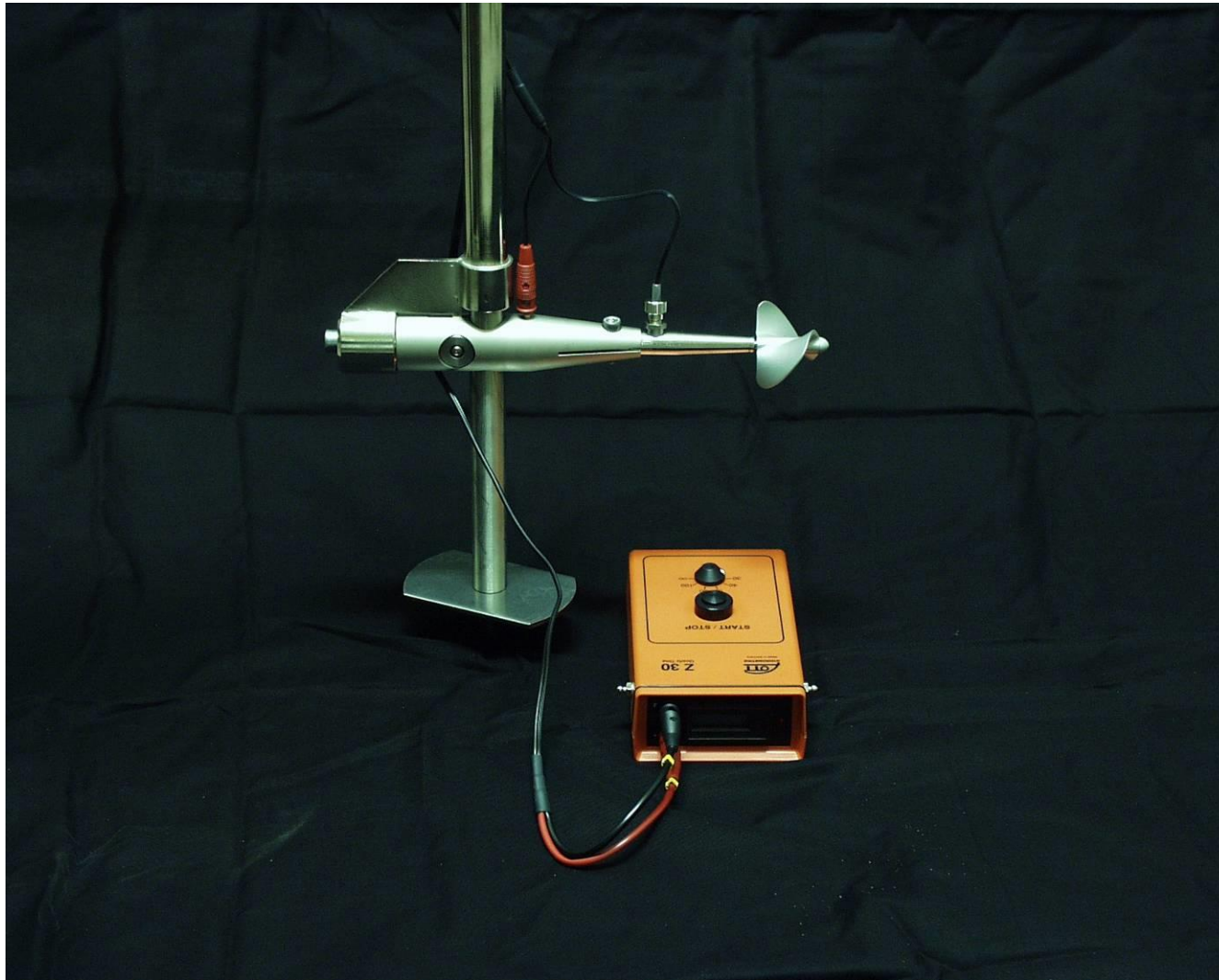
Elektromagnetická čidla

Princip – aplikace Faradayova zákona - při pohybu vodiče v magnetickém poli se na vodiči indukuje elektrický proud. Vodičem je voda, v čidle se cívkou vybudí magnetické pole a indukované napětí se snímá elektrodami.

Ultrazvuková měřidla

Princip - aplikace Dopplerova principu - změna frekvence a vlnové délky ultrazvukového signálu v závislosti na rychlosti unášené částice.

Měření bodových pomocí hydrometrické vrtule

Hydrometrování

K141 VIN

Základy hydrologie

45

Hydrometrování za velkých hloubek či průtoků

Hydrometrování z mostu

Hydrometrování z lanovky

Rok 2006 u nás – začátek nové éry měření průtoků

Ultrazvukový systém ADCP založený na Dopplerově principu
(změna frekvence a vlnové délky signálu dle rychlosti částice)

Další problém

Hydrometrování trvá dle velikosti toku cca 1 až 2 hodiny.

Výsledkem není kontinuální záznam časového průběhu průtoků.

Zásadní problém hydrologie – nalezení veličiny průběžně měřitelné, na základě které je průtok vyčíslitelný.

Touto veličinou je **VODNÍ STAV** – úroveň hladiny v posuzovaném profilu.

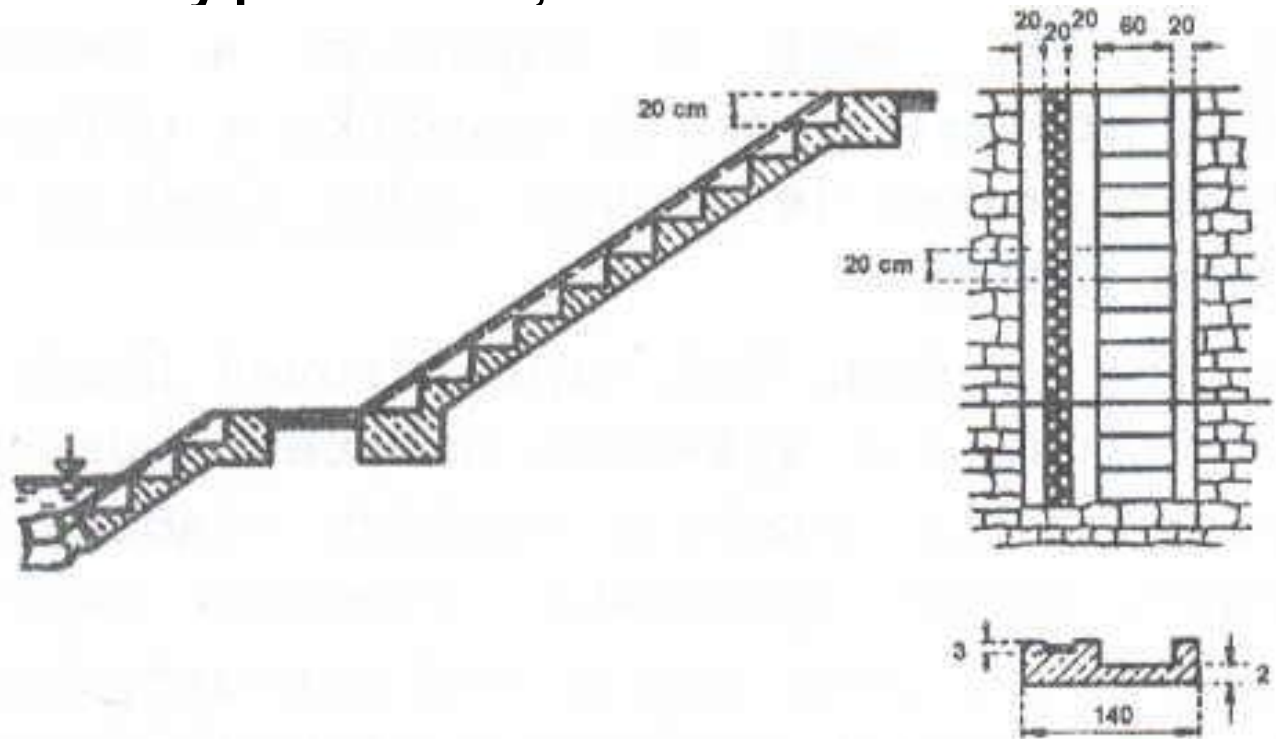
$$Q = f(H) \quad \text{zpravidla} \quad Q \approx a \cdot H^b$$

Měření vodních stavů

Stanice určené k měření vodních stavů – vodoměrné stanice.

Vodočetná lat' – nezbytná součást každé vodoměrné stanice – čtení staženo ke zvolené 0 vodočtu. Nutný pozorovatel, kontrolní záznam.

Limnigrafická stanice

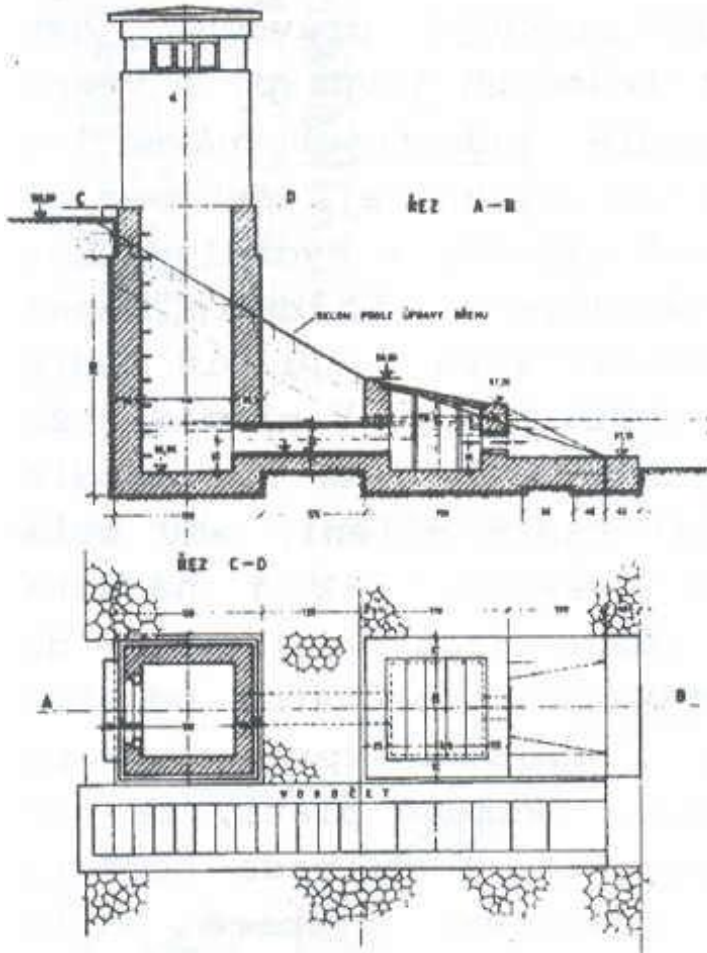
Stanice určené ke kontinuálnímu záznamu průběhu hladiny.

Princip funkce klasického limnigrafu

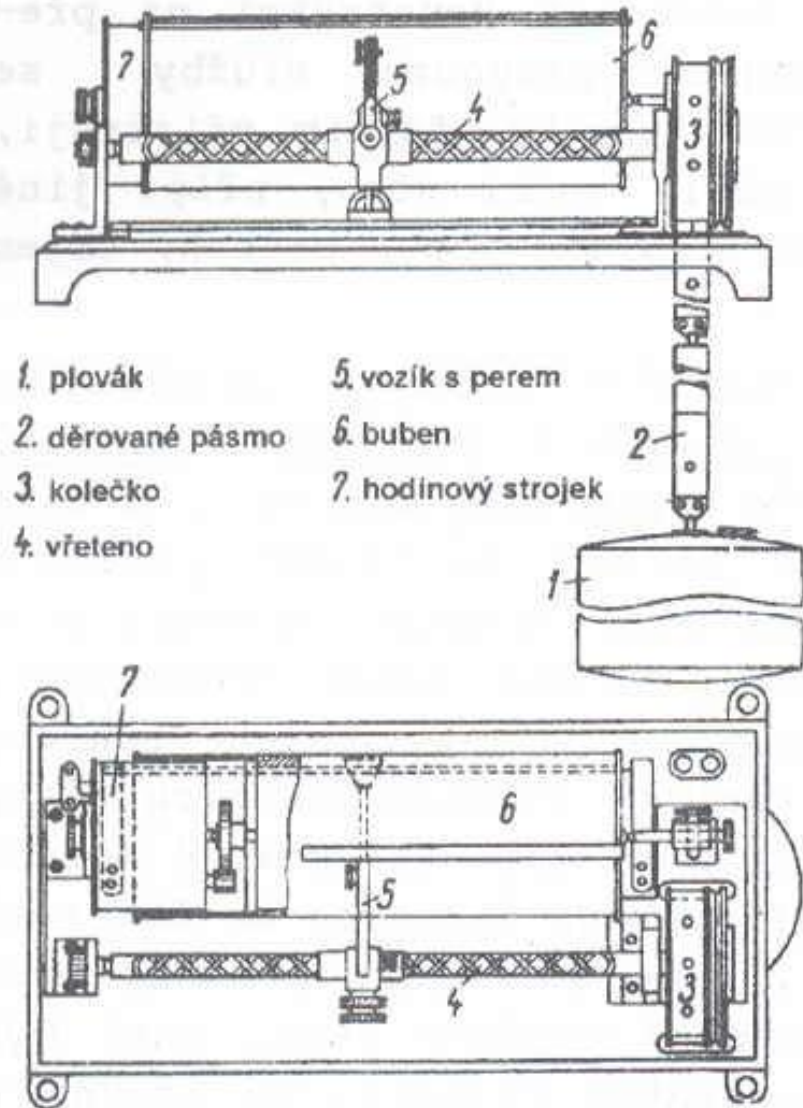
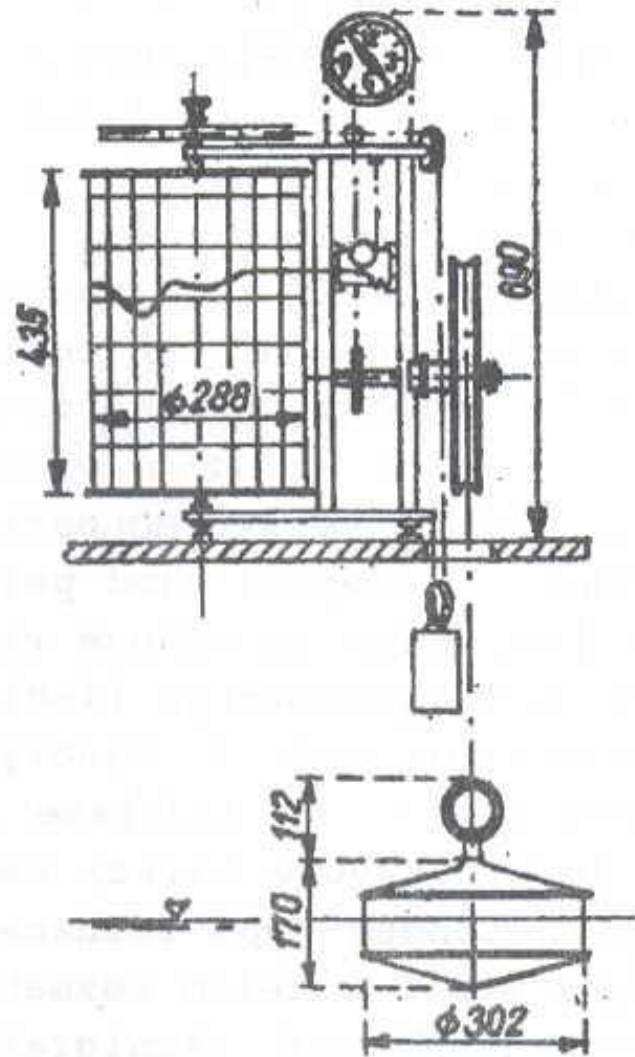
Plováková šachta spojená přívodním kanálem s korytem vody – užití fyzikálního principu spojených nádob.

Pohyb plováku přenášen (mechanicky, pneumaticky ...) na pisátko.

Záznam průběhu vodních stavů na milimetrový papír na válci poháněném hodinovým strojkem. 1 otočka za 1 den.

Technické řešení klasického přístupu

Nové přístupy pro měření úrovně hladiny

Ultrazvukové snímače

(měření časové prodlevy mezi vyslaným a přijatým signálem z vysílače nad hladinou)

Tlakové snímače

(měření hydrostatického tlaku vyvolaného výškou vodním sloupce na čidlem)

Plovákové snímače – klasický způsob

(měření hladiny plovákem v komoře)

Radarové snímače

(vysílání radarového signálu a jeho příjem z objektu nad hladinou)

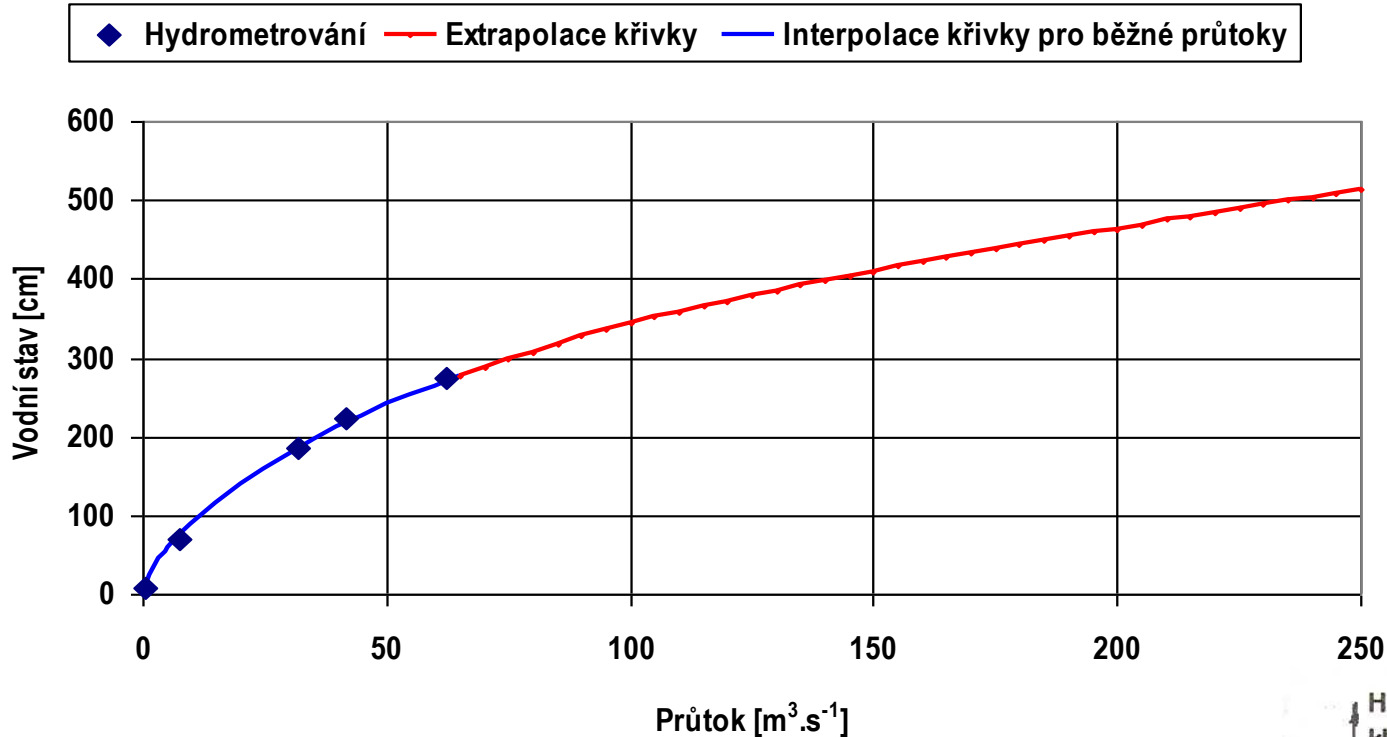
Bublínkové snímače

(měřená tlaku potřebného k vytlačení vzduchové bubliny do vodního prostředí)

Objekty limnigrafický stanic

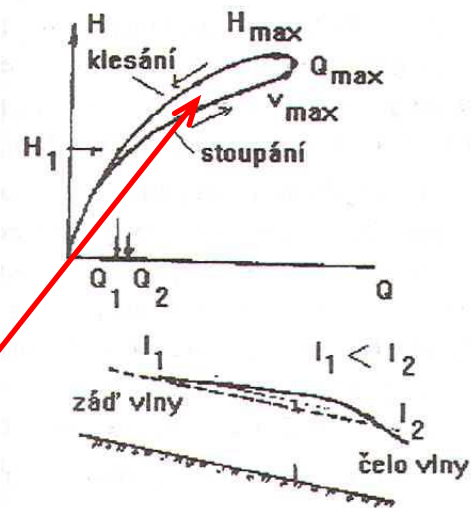

Měrná křivka limnigrafické stanice

Nepřesnost měrných křivek

- chyby primárních veličin (hydrometrování)
- nestabilní koryto v profilu či blízkém okolí stanice
- vliv vegetace
- vliv ledových jevů
- hystereze měrné křivky za povodňových situací

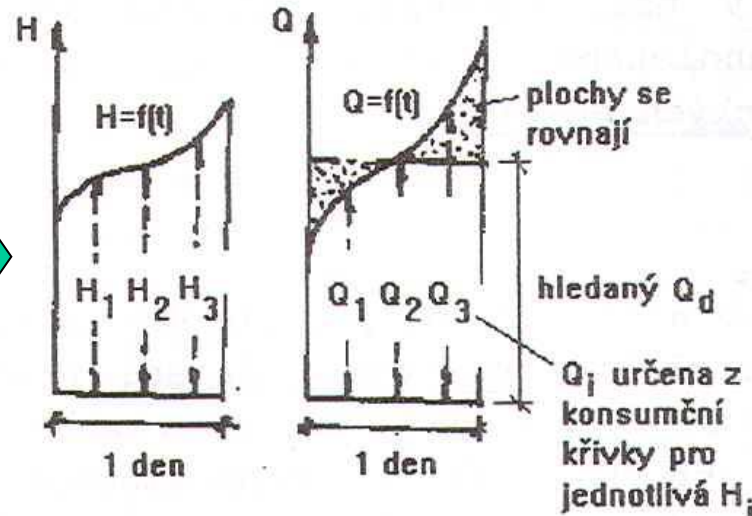

Vyhodnocení průměrných průtoků

Stanovení průměrného denního průtoku

- pokud se vodní stav v průběhu dne neměnil významně
průměrný denní průtok odečten z měrné křivky pro
průměrný denní vodní stav.
- pokud se vodní stav měnil nezanedbatelně – z křivku $H = f(t)$
odečteno několik hodnot H_i → po odečtení z měrné
křivky hodnoty Q_i

$$Q \approx a \cdot H^b \quad \longleftrightarrow$$

Další zpracovávané průměrné hodnoty průtoků

Průměrný měsíční průtok Q_m

Průměrný roční průtok Q_r

Dlouhodobý průměrný průtok Q_a

Hydrologický rok 1.11. až 30.10.

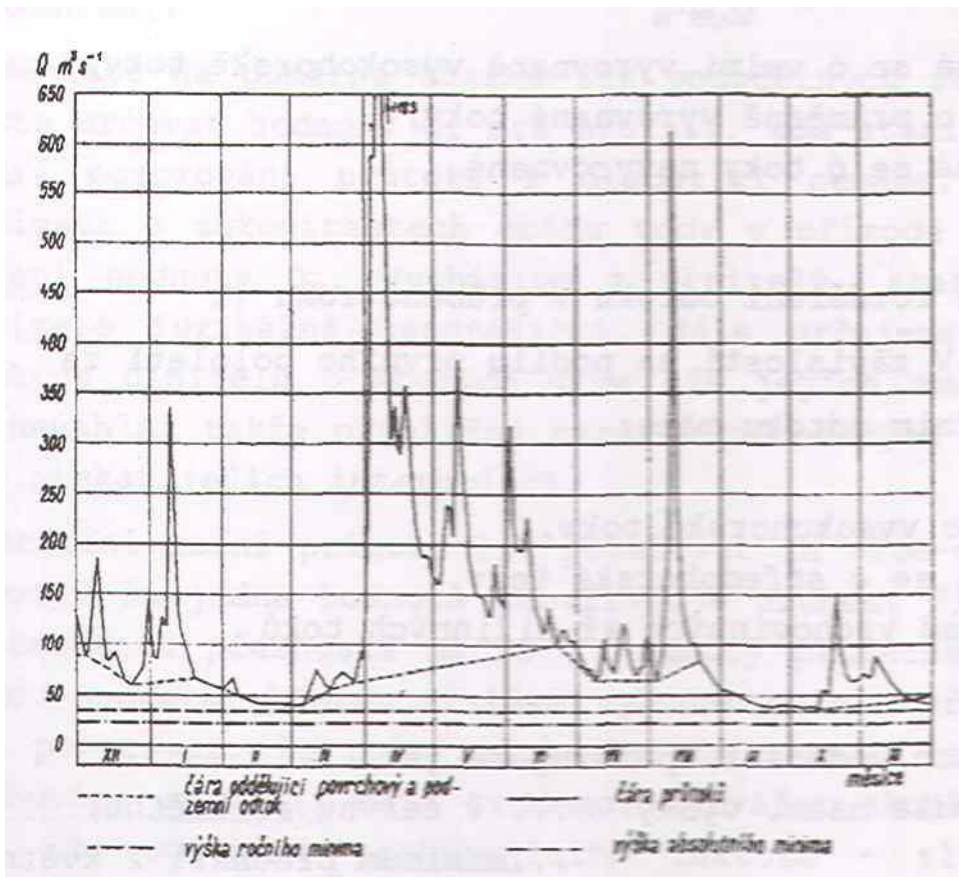
Důvod - minimální srážky na přelomu měsíců X a XI.

**V každé části světa se používá hydrologický rok jiný
Afrika – 1.4. až 31.3. – začátek období dešťů.**

Minimální průtoky

Oddělení povrchového a podzemního odtoku – separace

Výskyt minimálních průtoků – v případě dlouhodobého období bez povrchového odtoku

K141 VIN

Důležité parametry

Roční minimum

Absolutní minimum

Doba trvání minimálních průtoků

Výtoková čára

$$Q = Q_0 \cdot K^{-t} \quad \text{nebo} \quad Q = Q_0 \cdot e^{-\alpha \cdot t}$$

Q_0 – počáteční průtok

Q – průtok po uplynutí t dnů

Čára překročení m-denních průtoků

Výchozí statistický soubor tvořen průměrnými denními průtoky za dlouhodobé období.

Postup zpracování statistického souboru :

Empirická čára překročení

změna měřítka u vodorovné osy ze 100% na 365 dní

čára překročení m-denních průtoků.

Význam stanovených veličin :

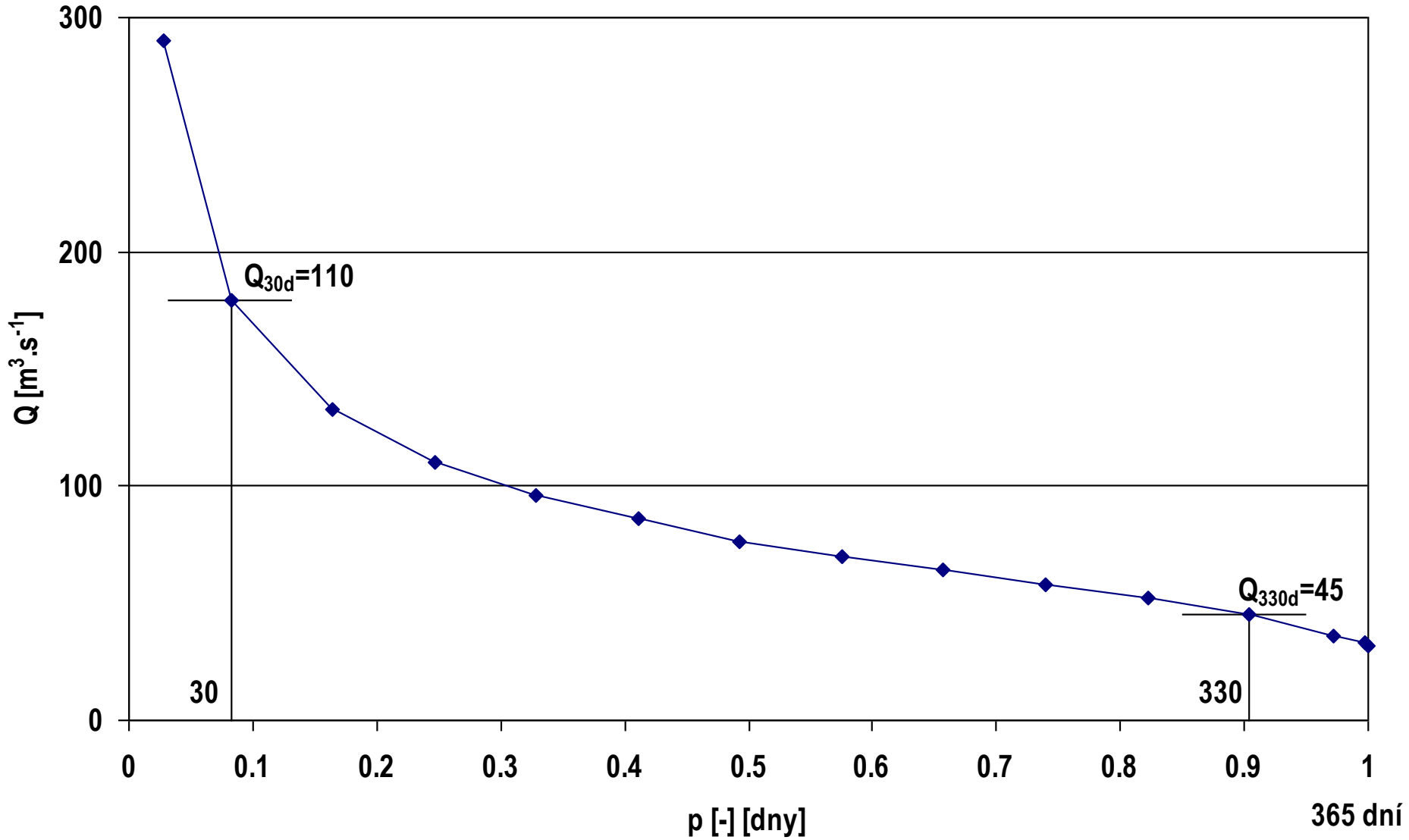
Q_{330d} – průměrný denní průtok, který je v dlouhodobém období dosažen nebo překročen po 330 dní v roce.

Používá se k určení minimálních průtoků v tocích (především z pohledu ekologické stavu toku).

Zpracovávané hodnoty čáry překročení m-denních průtoků ČHMÚ

Q_{30d} , Q_{60d} , Q_{90d} , Q_{120d} , Q_{150d} , Q_{210d} , Q_{240d} , Q_{270d} , Q_{300d} , Q_{330d} , Q_{355d} , Q_{364d}

Čára překročení m-denních průtoků

Maximální průtoky

Druhy povodní

Členění dle nařízení vlády

Přirozené povodně – způsobené přírodními jevy (srážko-odtokové).

Zvláštní povodně – způsobené umělými jevy (poruchy vodních děl).

Členění dle příčin vzniku

Průtokové povodně – vyvolané velkým průtokem v toku.

Důsledek průtokových povodní – velké průtoky i vodní stavy.

Ledové povodně – vyvolané ucpáním profilu ledem.⁴

Důsledek ledových povodní – velké vodní stavy při relativně běžných průtocích.

Členění průtokových povodní

Regionální povodně – vyvolané vydatnými dlouhodobými dešti, táním sněhu – zasahují velká povodí, trvání řádově ve dnech.

Bleskové povodně – z extrémních krátkodobých lijáků zasahujících malé povodí, trvání řádově v hodinách.

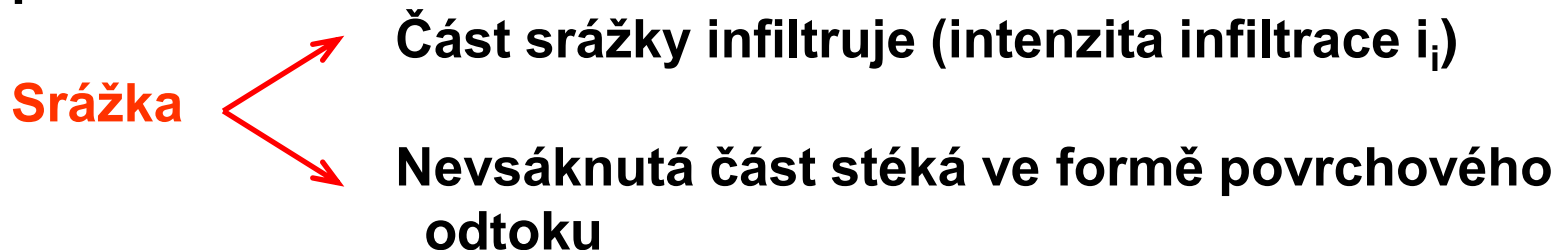
Členění ledových povodní

Povodně v době mrazů – příčina vyvolána ucpávání koryta toku ledovým nápěchem v mrazivém období.

Povodně v době oblevy – příčinou ucpání koryta ledem v době odchodu ledů (ledové zácpy), ledem z uvolňovaného dnového ledu.

Vznik povodně vyvolané velkým průtokem

Příčina povodně

$i_i > i_s$ veškerá srážka se vsákne nulový povrchový odtok

$i_i < i_s$ část srážky se nestačí vsáknout vzniká povrchový odtok

S růstem H_s klesá vliv i_i na velikost povrchového odtoku.

Zkušenosti z významných povodní

Maximální výška infiltrované vody $H_i \approx 60 \div 100$ mm

Význam infiltrace na průběh povodňových situací je již málo významný.

Formování odtoku v povodí

Metoda Izochron

Vzájemný vztah trvání deště a doby proudění vody po povodí popisuje metoda izochron.

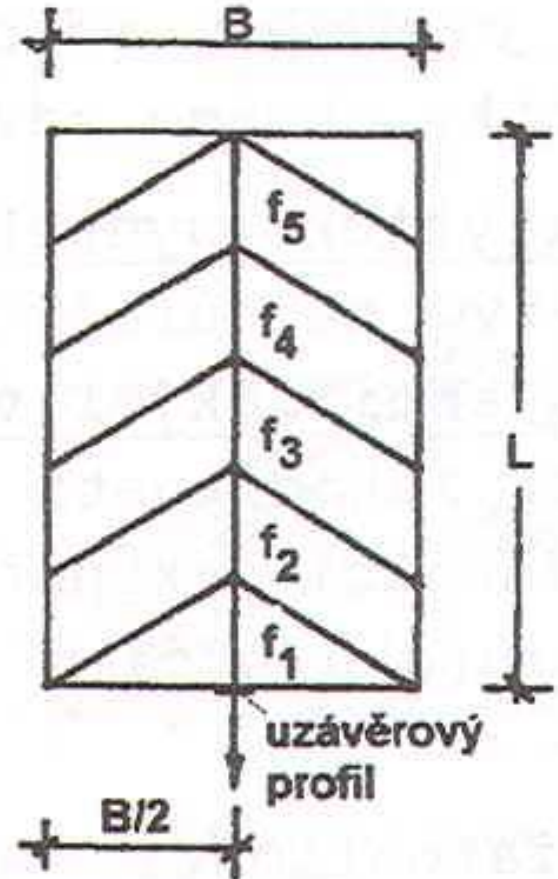
Základní pojmy

Doba doběhu – doba, kterou potřebuje voda spadlá na určité místo v povodí, aby dotekla do uzávěrového profilu.

Doba koncentrace T_k – doba doběhu pro „hydraulicky“ nejvzdálenější místo od uzávěrového profilu.

Doba trvání deště T_d

Izochrona – čára spojující místa se stejnou dobou doběhu.

Doba trvání deště T_d (3hod) < T_k (5hod)

Případ 3)

$$Q_1 = f_1 \cdot h_1$$

$$Q_2 = f_1 \cdot h_2 + f_2 \cdot h_1$$

$$Q_3 = f_1 \cdot h_3 + f_2 \cdot h_2 + f_3 \cdot h_1$$

$$Q_4 = f_2 \cdot h_3 + f_3 \cdot h_2 + f_4 \cdot h_1$$

$$Q_5 = f_3 \cdot h_3 + f_4 \cdot h_2 + f_5 \cdot h_1$$

$$Q_6 = f_4 \cdot h_3 + f_5 \cdot h_2$$

$$Q_7 = f_5 \cdot h_3$$

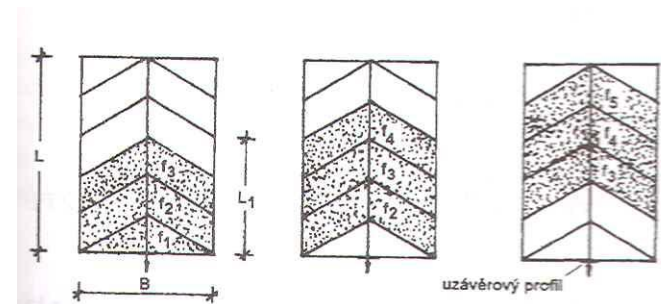
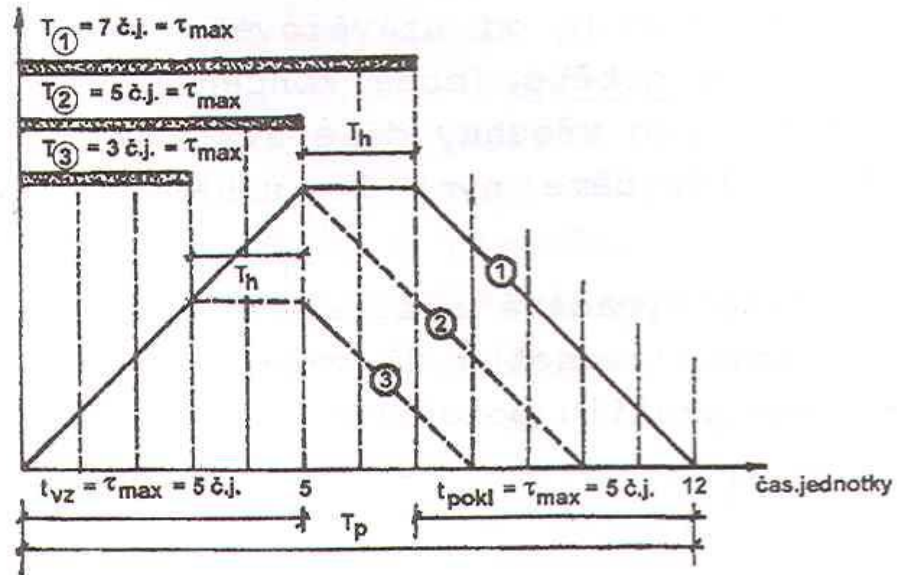
$$Q_8 = 0$$

- i-tá plocha ohraničená izochronami

f_i - výška srážky spadlá na povodí během i-tého časového

h_i intervalu

Na maximálním průtoku se nepodílí odtok z celé plochy povodí

Doba trvání deště T_d (5hod) = T_k (5hod)

Případ 3)

$$Q_1 = f_1 \cdot h_1$$

$$Q_2 = f_1 \cdot h_2 + f_2 \cdot h_1$$

$$Q_3 = f_1 \cdot h_3 + f_2 \cdot h_2 + f_3 \cdot h_1$$

$$Q_4 = f_1 \cdot h_4 + f_2 \cdot h_3 + f_3 \cdot h_2 + f_4 \cdot h_1$$

$$Q_5 = f_1 \cdot h_5 + f_2 \cdot h_4 + f_3 \cdot h_3 + f_4 \cdot h_2 + f_5 \cdot h_1$$

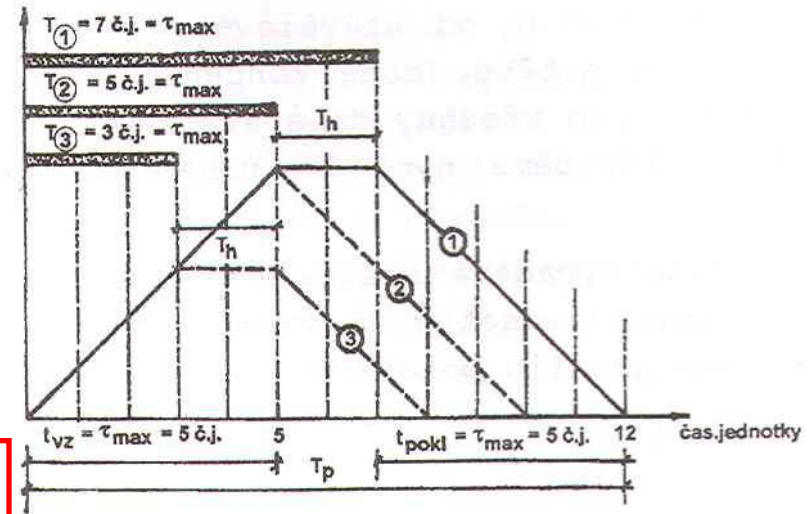
$$Q_6 = f_2 \cdot h_5 + f_3 \cdot h_4 + f_4 \cdot h_3 + f_5 \cdot h_2$$

$$Q_7 = f_3 \cdot h_5 + f_4 \cdot h_4 + f_5 \cdot h_3$$

$$Q_8 = f_4 \cdot h_5 + f_5 \cdot h_4$$

$$Q_9 = f_5 \cdot h_5$$

$$Q_{10} = 0$$

Na maximálním průtoku se podílí celá plocha povodí, kulminace je okamžitá.

Doba trvání deště T_d (7hod) > T_k (5hod)

Případ 3)

$$Q_1 = f_1 \cdot h_1$$

$$Q_2 = f_1 \cdot h_2 + f_2 \cdot h_1$$

$$Q_3 = f_1 \cdot h_3 + f_2 \cdot h_2 + f_3 \cdot h_1$$

$$Q_4 = f_1 \cdot h_4 + f_2 \cdot h_3 + f_3 \cdot h_2 + f_4 \cdot h_1$$

$$Q_5 = f_1 \cdot h_5 + f_2 \cdot h_4 + f_3 \cdot h_3 + f_4 \cdot h_2 + f_5 \cdot h_1$$

$$Q_6 = f_1 \cdot h_6 + f_2 \cdot h_5 + f_3 \cdot h_4 + f_4 \cdot h_3 + f_5 \cdot h_2$$

$$Q_7 = f_1 \cdot h_7 + f_2 \cdot h_6 + f_3 \cdot h_5 + f_4 \cdot h_4 + f_5 \cdot h_3$$

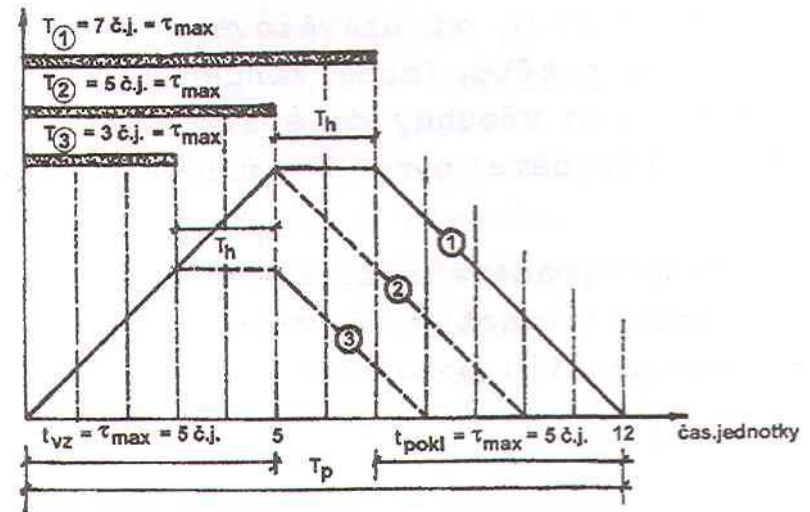
$$Q_8 = f_2 \cdot h_7 + f_3 \cdot h_6 + f_4 \cdot h_5 + f_5 \cdot h_4$$

$$Q_9 = f_3 \cdot h_7 + f_4 \cdot h_6 + f_5 \cdot h_5$$

$$Q_{10} = f_4 \cdot h_7 + f_5 \cdot h_6$$

$$Q_{11} = f_5 \cdot h_7$$

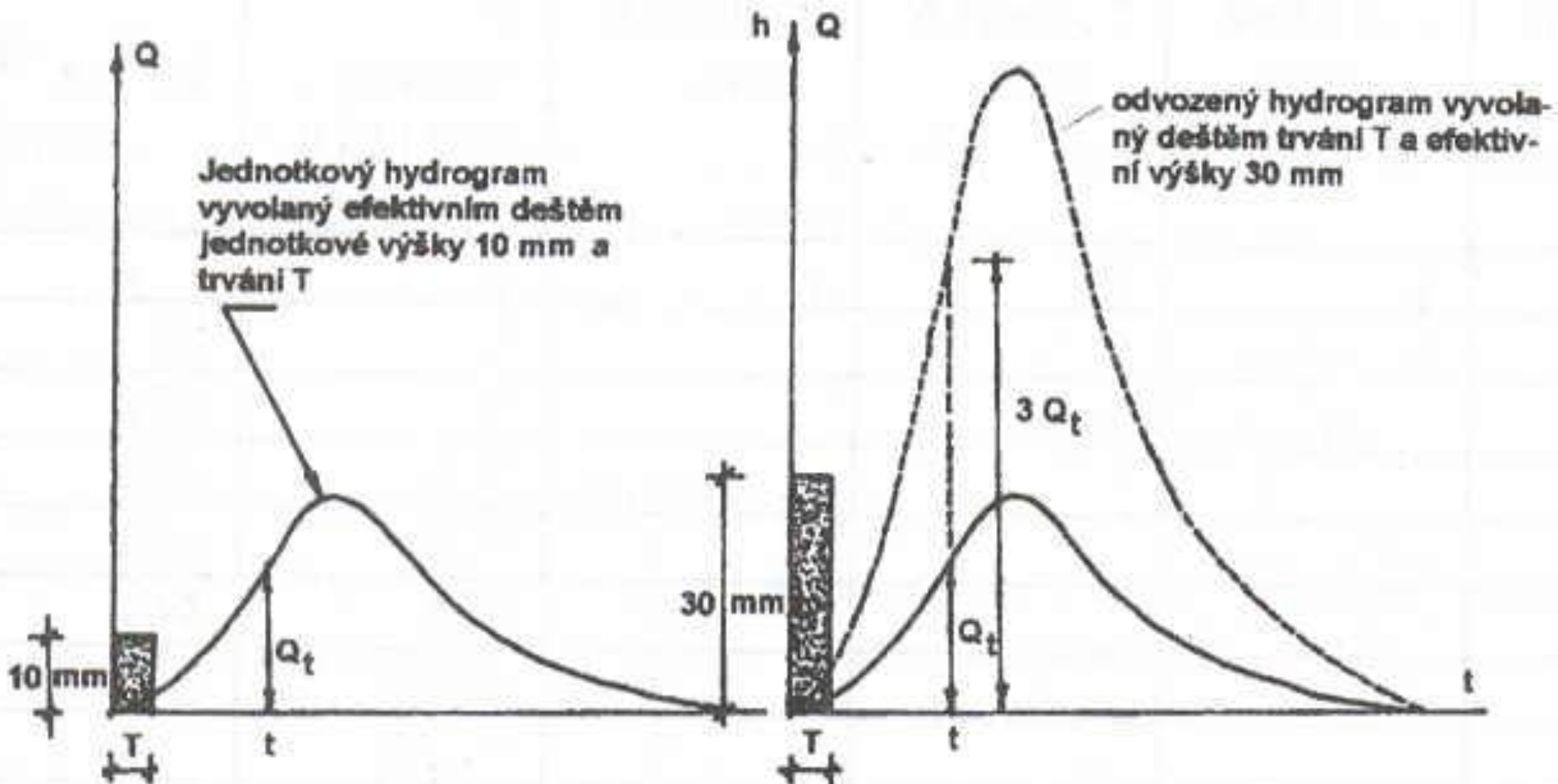
$$Q_{12} = 0$$

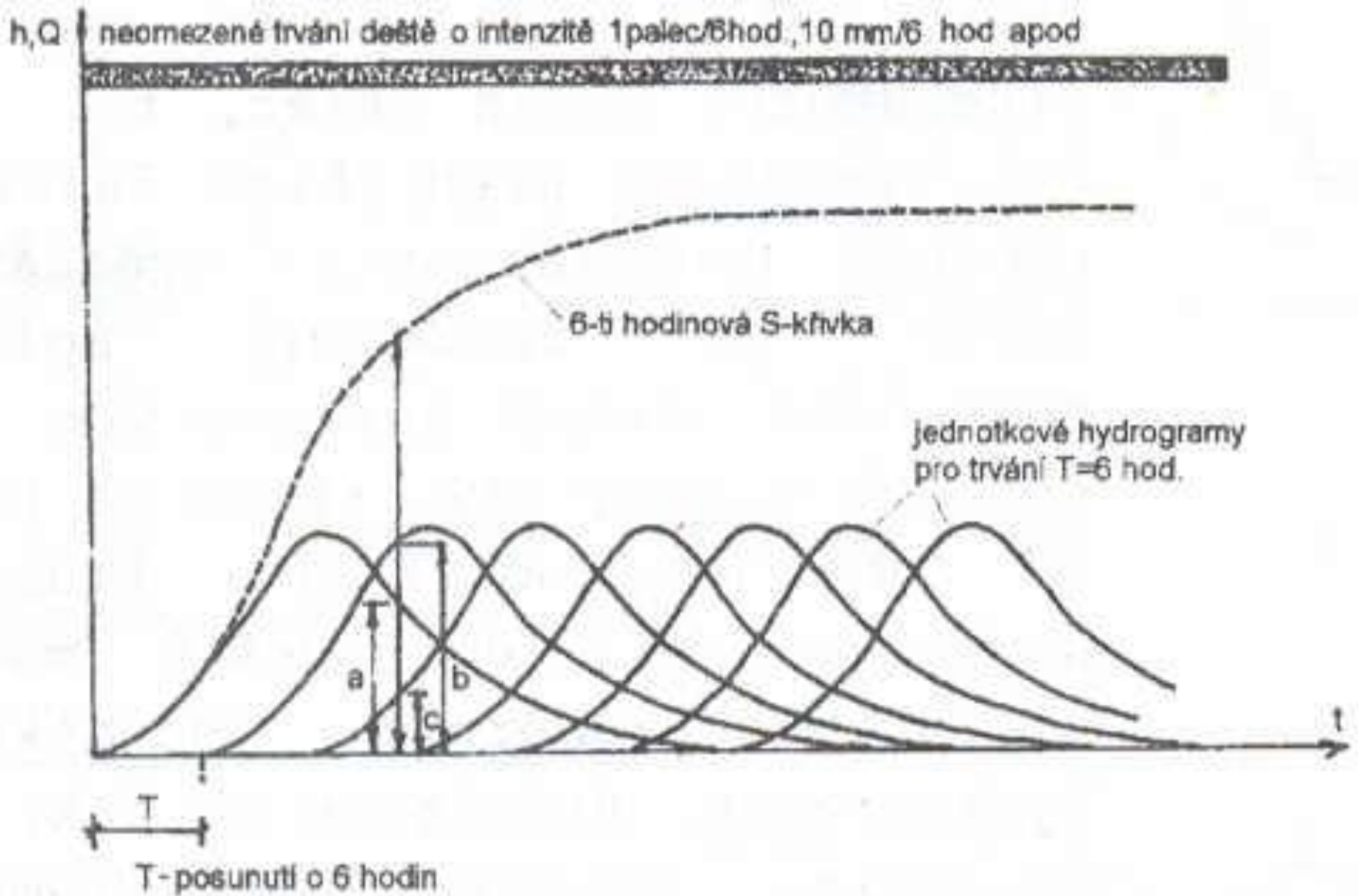
**Na kulminačním průtoku se podílí odtok z celé plochy povodí.
Kulminační průtok trvá delší dobu.**

Metoda jednotkového hydrogramu

Jednotkový hydrogram – hydrogram vyvolaný efektivním deštěm jednotkové výšky a trvání T .

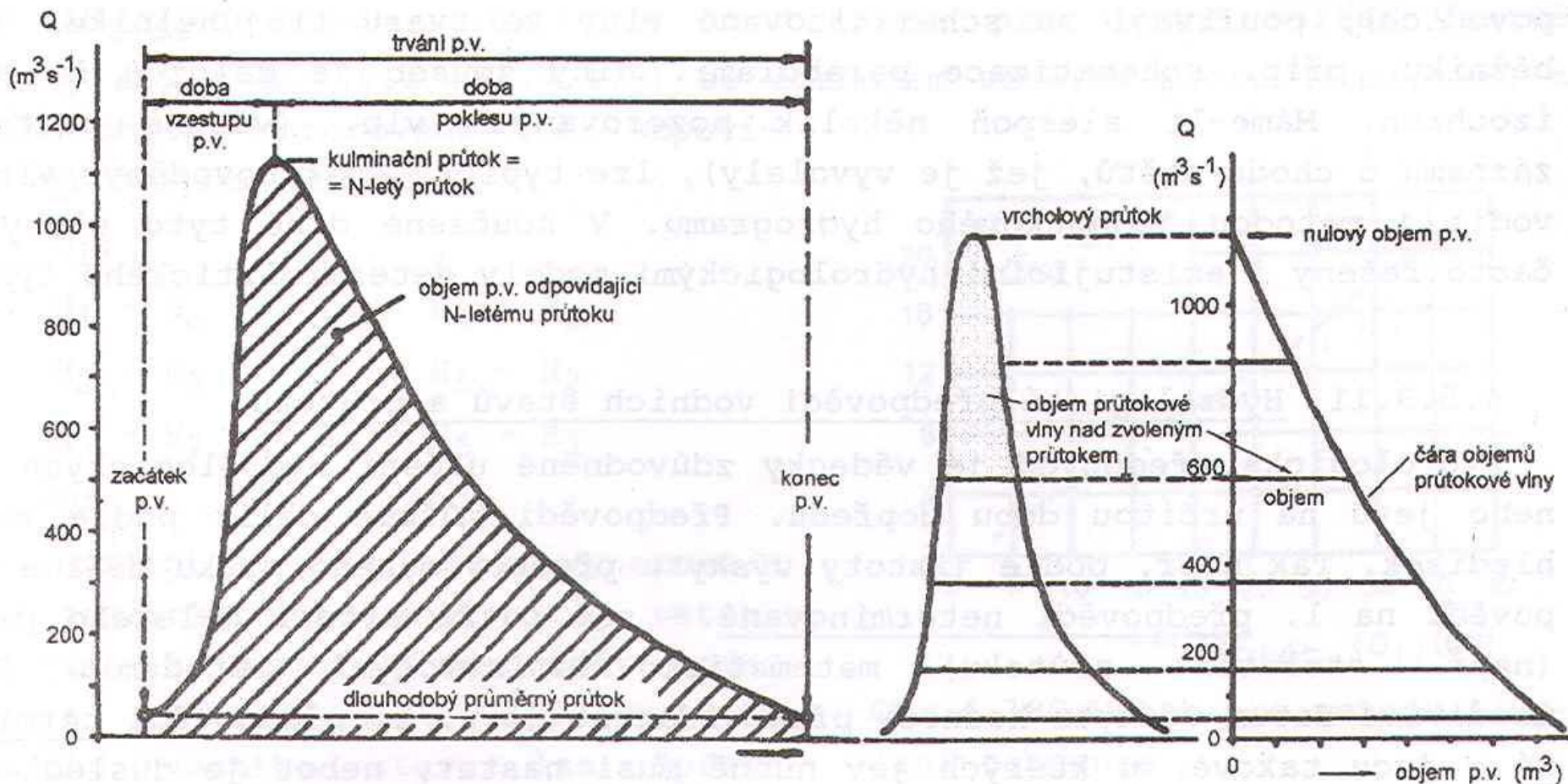
Aplikace metody jednotkového hydrogramu v případě dlouhého deště

Základní parametry povodňových vln

Kulminační průtok – důležitý při posuzování kapacity koryt

Tvar a objem povodňové vlny – důležitý při navrhování velikosti retenčních objemů nádrží

Stanovení Q_N v profilech s pozorováním

Statistické vyhodnocení kulminačních průtoků za dlouhodobě období.

2 přístupy :

- Statistický soubor je tvořen ročními maximálními průtoky.
(počet členů souboru = počet let)
- Statistický soubor je kromě ročních maximálních průtoků doplněn i o další významné kulminační průtoky povodní, pokud se v daném roce vyskytly.

Postup zpracování statistického souboru

Empirická čára překročení teoretická čára překročení
čára překročení N-letých průtoků.

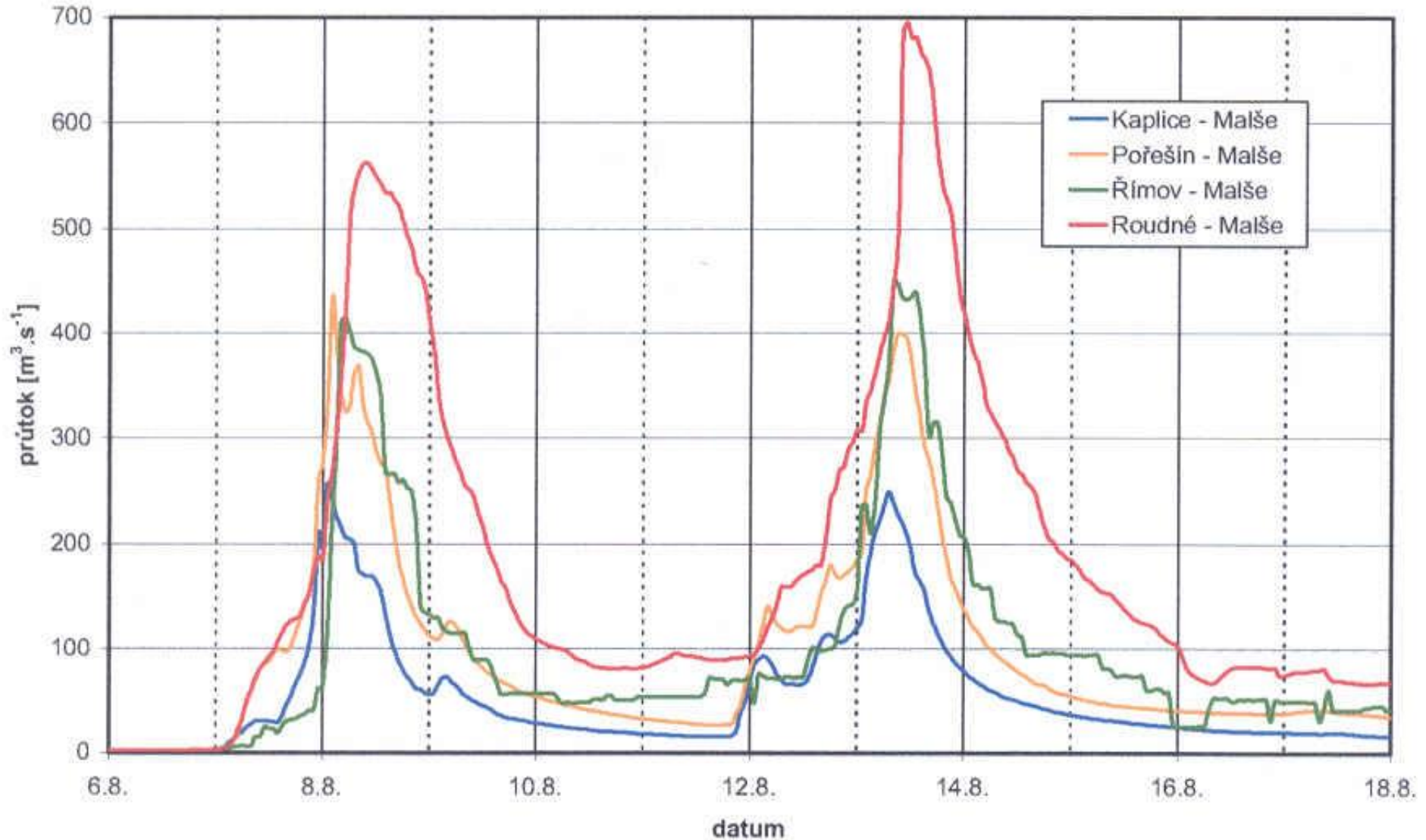
Význam stanovených veličin

Q_{100} – okamžitý průtok, který dosažen nebo překročen za dlouhodobé období v průměru 1 krát za 100 let.

Zpracovávané hodnoty čáry překročení m-denních průtoků ČHMÚ

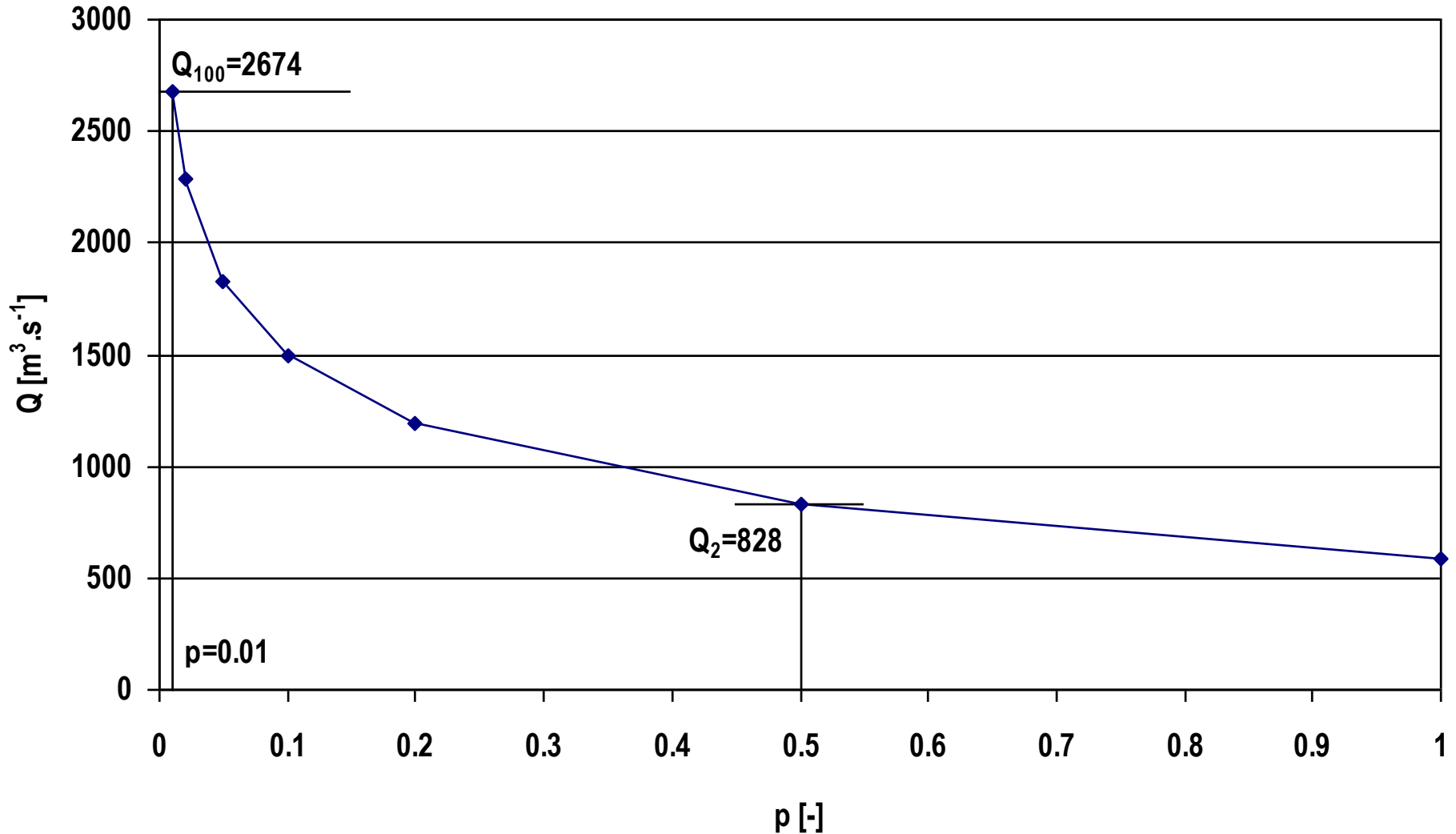
$Q_1, Q_2, Q_5, Q_{10}, Q_{20}, Q_{50}, Q_{100}$

Opakovaný výskyt významných kulminací v 1 roce

Čára překročení N-letých průtoků Vltava – profil nad soutokem s Berouнкou

Stanovení Q_N v profilech bez pozorování

Metoda analogií

Toky s dlouhodobým pozorováním v blízkých profilech

$$\frac{Q_{NPP}}{Q_{NPP}} \approx f\left(\frac{S_{NP}}{S_{PP}}\right)$$

S – plocha povodí

NP – nepozorovaný profil

PP – pozorovaný profil

Metody genetické

Vycházejí z popisu fyzikální podstaty vývinu odtoku

Metoda izochron

Metoda jednotkového hydrogramu

Empirické a oblastní rovnice

Empirické a oblastní rovnice

Vzorec Čerkašina (pro povodí do 300km²)

$$Q_{100} = \frac{24.7 \cdot \beta \cdot v_s^{2/3} \cdot S}{\psi \cdot L^{2/3}}$$

β - objemový součinitel odtoku (dle mapy)

v_s – střední rychlost proudění vody [m.s⁻¹]

S – plocha povodí [km²]

ψ - součinitel vyjadřující tvar povodí

L – délka údolnice [km]

Vzorce intenzitního typu

$$Q_N = k \cdot i_N \cdot \varphi_N \cdot S$$

k – rozměrový součinitel

i_N – intenzita deště

φ_N – součinitel odtoku

S – plocha povodí [km²]

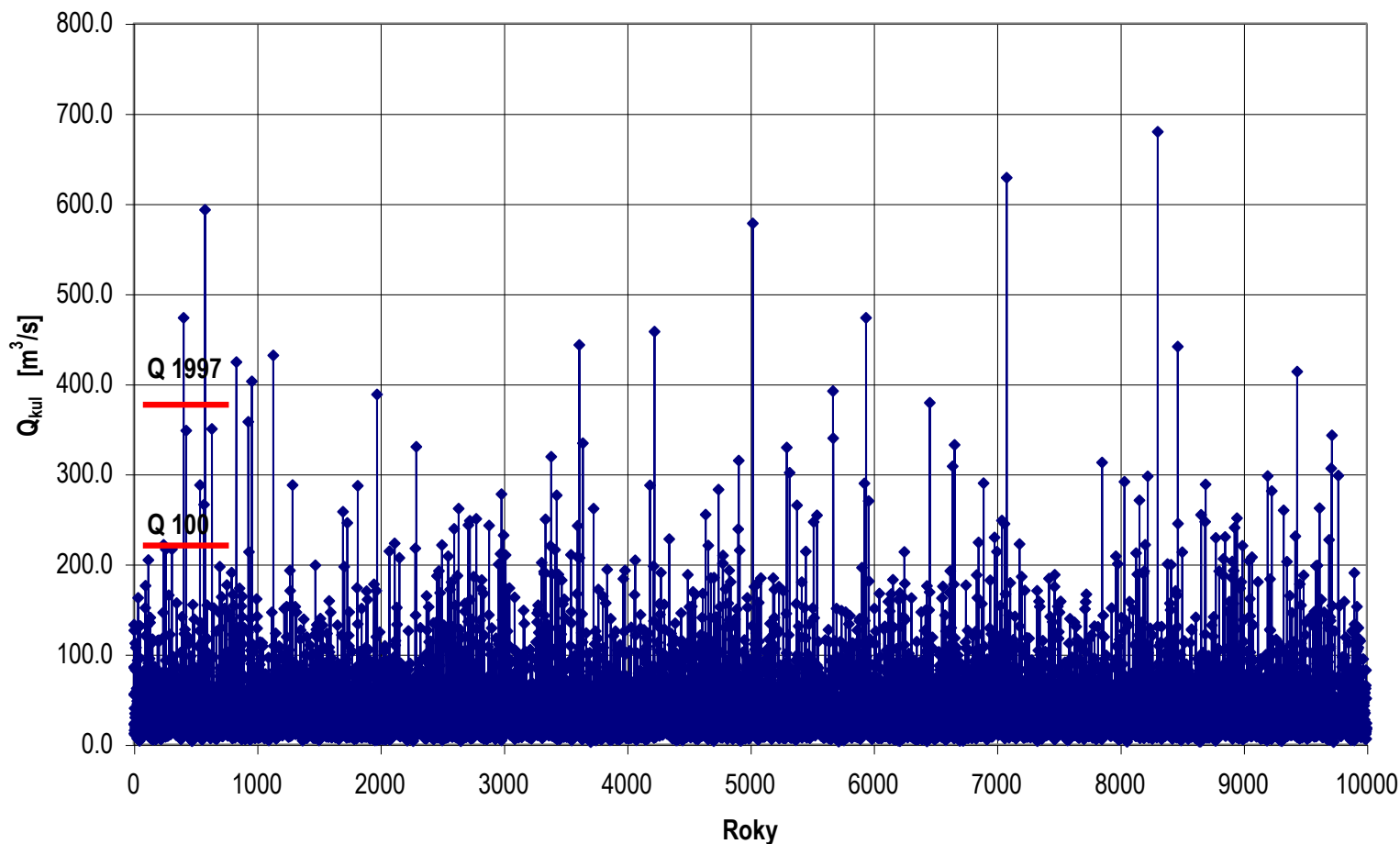
Oblastní rovnice

$$Q_{\max} = A \cdot S^{1-n}$$

A, n – koeficienty závislé na klimaticko geografických poměrech povodí

Modelování syntetických řad ročních maxim

Metoda Monte-Carlo – modelování maximálních ročních průtoků pro velmi dlouhé období (10 000 let) na základě základních statistických charakteristik výchozího souboru

Vliv uvažovaných klimatických změn na našem území na hydrologický režim

Předpokládá se významný nárůst extrémů

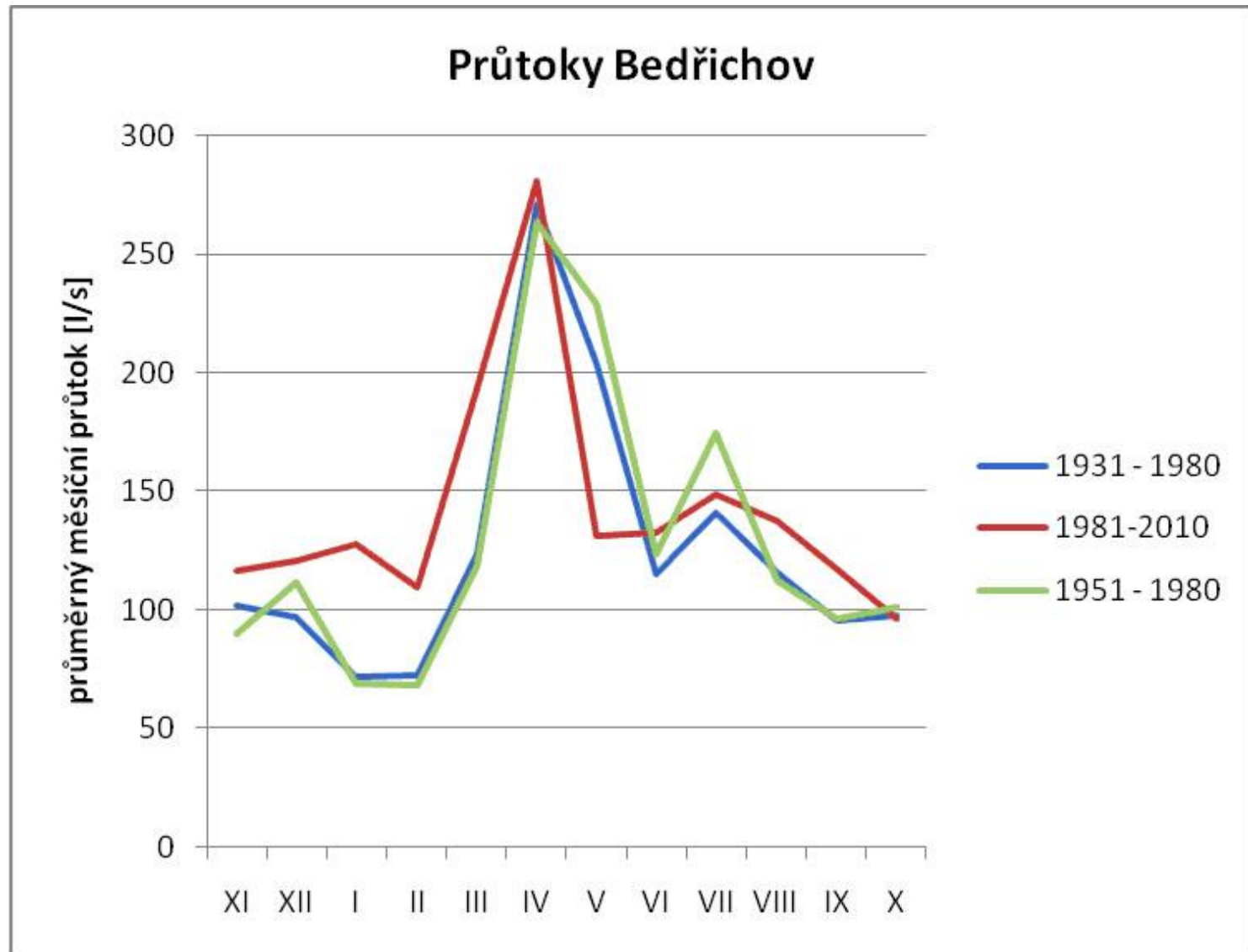
Významné povodně

1997, 2002, 2006, 2009, 2010, 2013

Extrémní sucha

2014, 2015

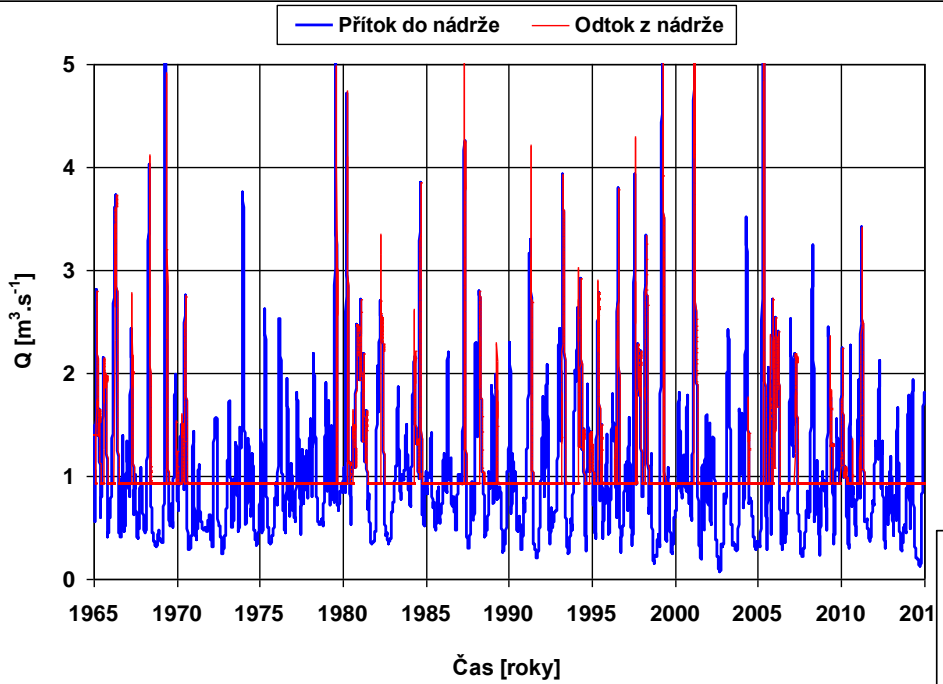
Změnu časového rozdělení odtoku na našem území

Předpokládáné zhoršení funkce nádrží

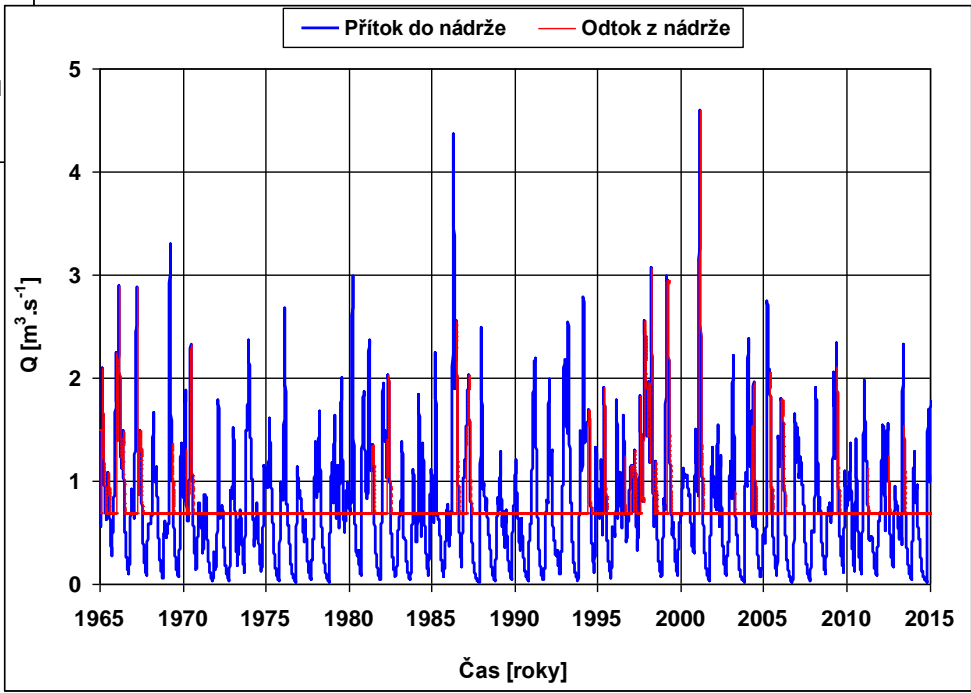
**Uvažované VD Skuhrov
Stav pro období 1965 – 2015**

**Průměrný 100% měsíční
nadlepšovací průtok
0.937m3/s**

**Stav v případě uvažovaných
klimatických scénářů pro
2070 – 2100**

**Průměrný 100% měsíční
nadlepšovací průtok jen
0.69m3/s**

Hydrologické předpovědi

Předpovědi netermínované

Neudává se datum či čas výskytu, pouze pravděpodobnost výskytu z dlouhodobého hlediska – například N-letých nebo m-denních průtoky.

Předpovědi termínované

Předpověď na základě pozorované příčiny – kromě velikosti se předpovídá i doba výskytu.

Krátkodobé předpovědi
Sezónní předpovědi

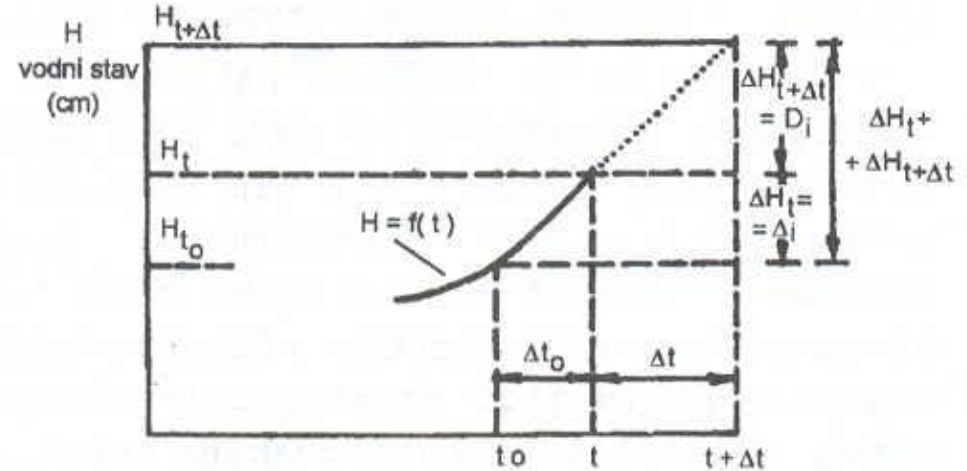

Termínované předpovědi

Krátkodobé předpovědi Hydrometrické předpovědi

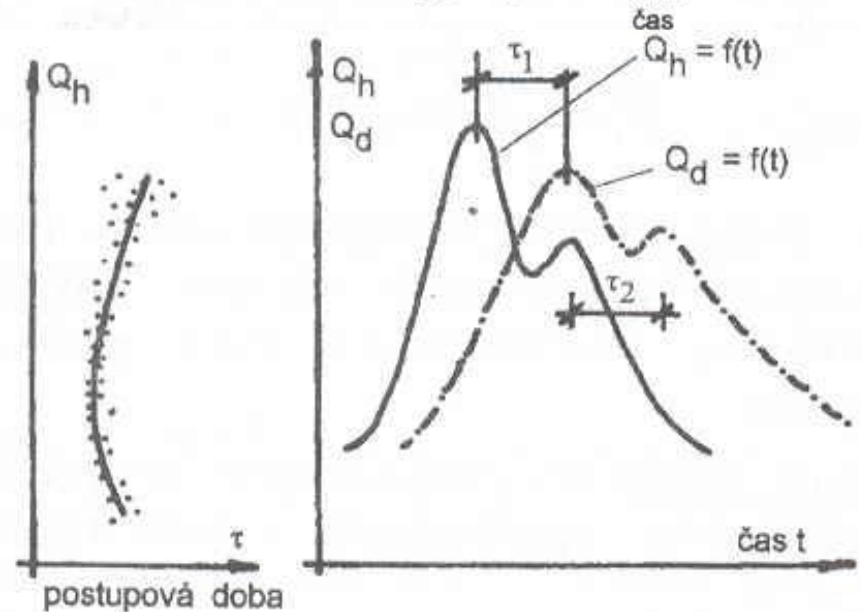
Metoda tendencí

$$\frac{H_{t+\Delta t} - H_t}{H_t - H_{t_0}} = \frac{\Delta t}{\Delta t_0}$$

Metoda postupových dob

$$Q_{d,t+\tau} = f(Q_{h,t})$$

Hydrometeorologické předpovědi

Předpověď procesů srážko-odtokového režimu na základě předpovědi výskytu srážek a modelování srážko-odtokového režimu.

Současný stav ČHMÚ

Centrální předpovědní pracoviště a 6 regionálních předpovědních pracovišť (Ústí nad Labem, Plzeň, České Budějovice, Hradec Králové, Brno, Ostrava).

Vstupní data :

Pozorování v hlásné síti 200 vodoměrných stanic na 60 tocích Česka. Meteorologické informace a předpovědi – zejména srážky a teploty.

Výstupy :

Předpovědi vodních stavů a průtoků pro 100 profilů s předstihem 48 hodin

Použité matematické modely

Předpověď srážek

Matematický model **ALADIN** - podrobný meteorologický model.

Dvoudenní předpovědi v časovém kroku 6 hodin.

Model **ECMWF** – střednědobý globální meteorologický model

Evropského centra pro střednědobou předpověď.

Výpočtová síť 40 x 40 km.

Předpověď na 3 až 10 dní.

Srážko-odtokové modely

Model **HYDROG** – Povodí Odry a Moravy

System **AquaLog** (s modelem SACRAMENTO) – povodí Labe

Za úspěšnou se považuje odchylka předpovědi průtoku do 20 %,

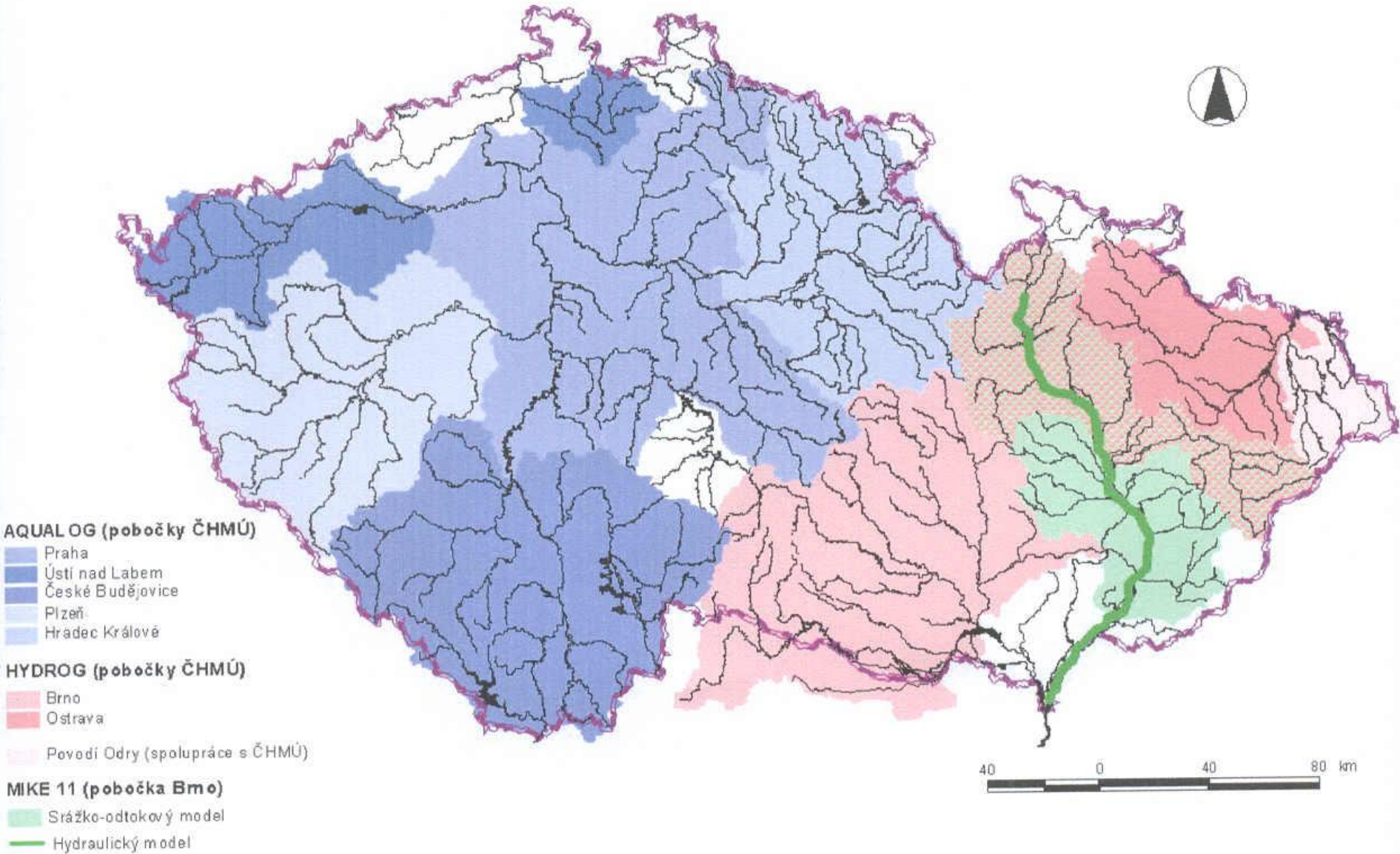
V případě významného podílu tání sněhu do 30 %.

Úspěšné předpovědi zpravidla pro období do 24 hodin.

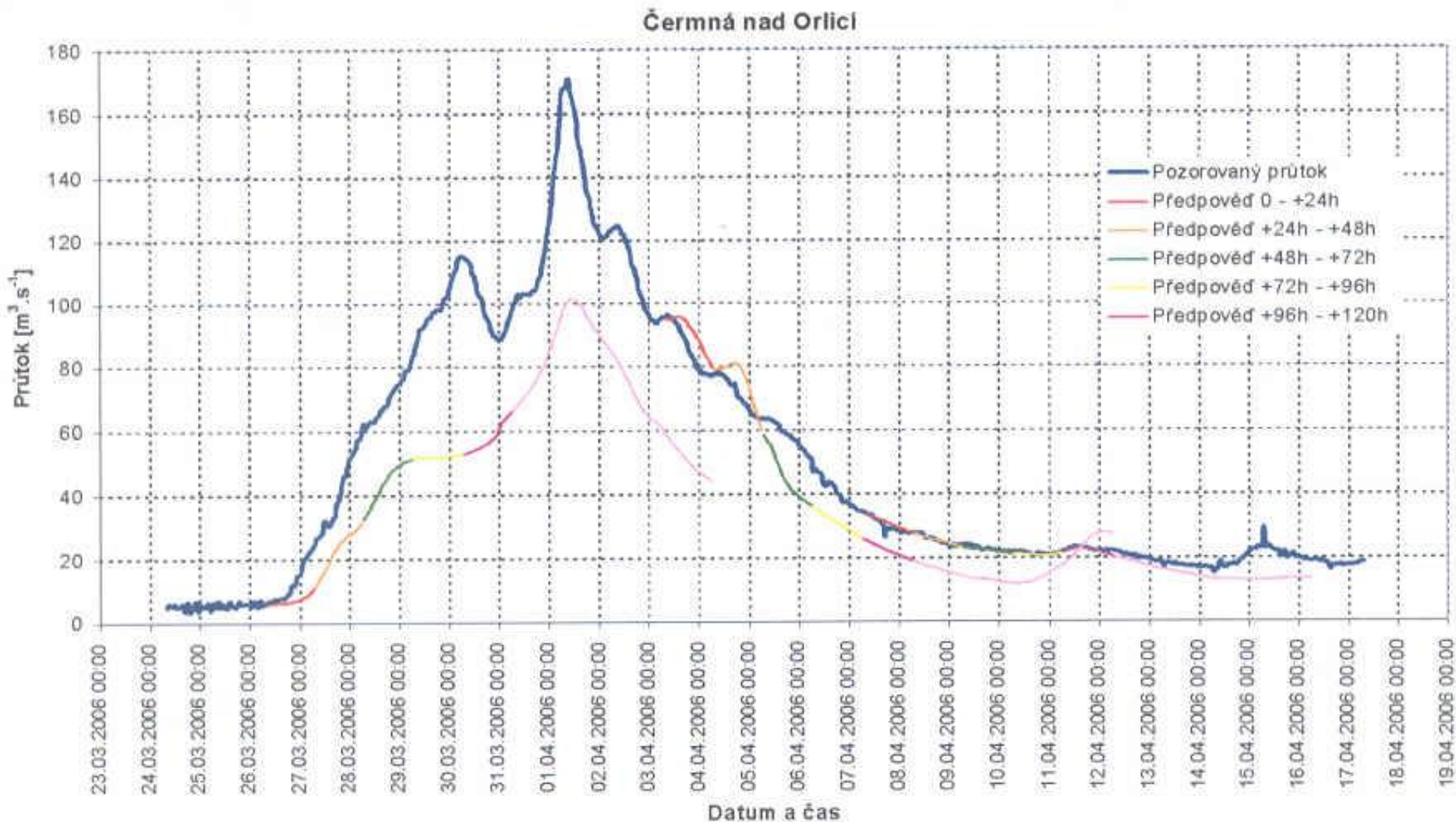
Pro předpovědi od 24 do 48 hodin je třeba počítat s již významnou nejistotou.

Přesnost předpovědi klesá i s velikostí modelovaného povodí.

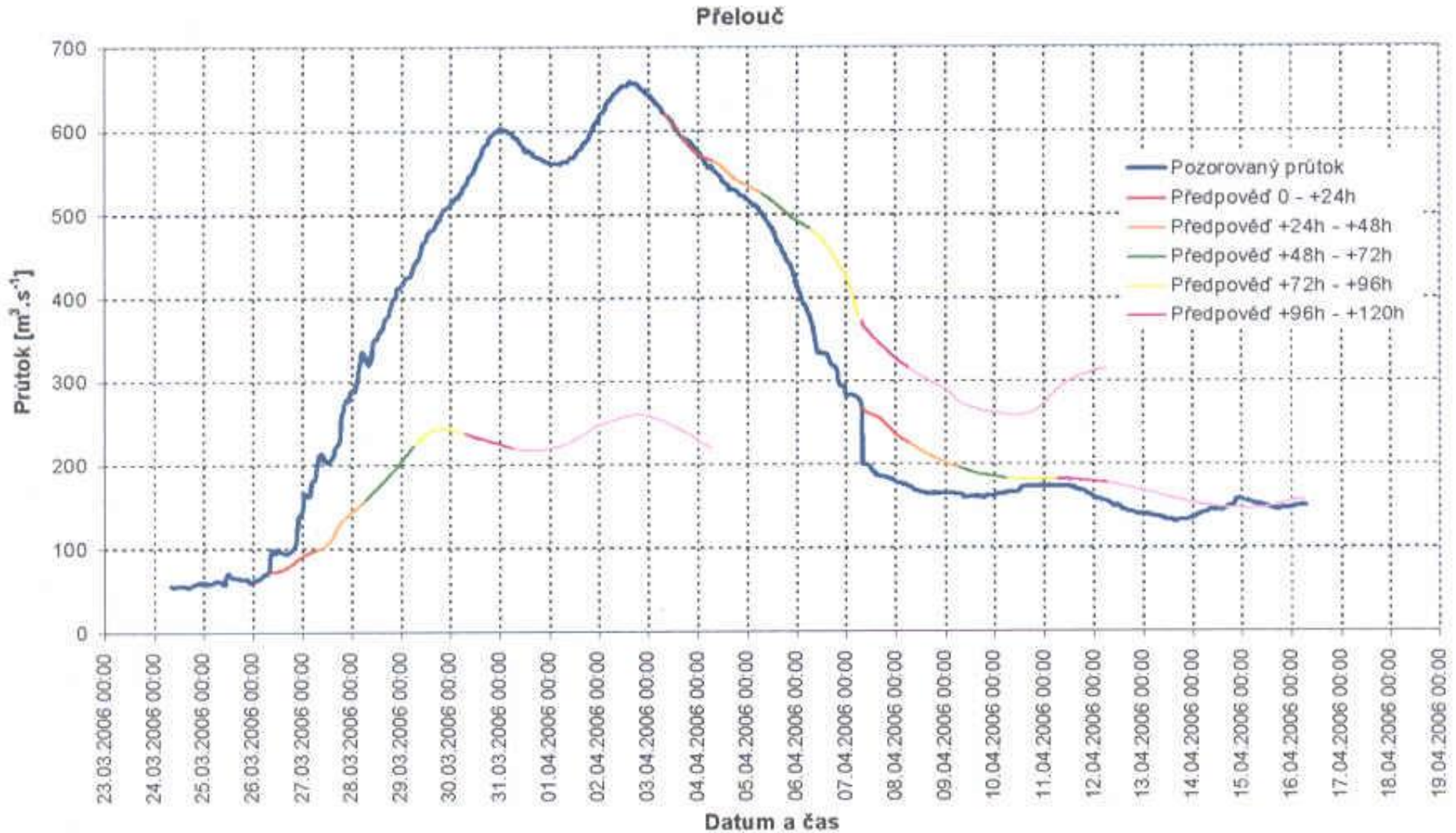
Modelovaná povodí

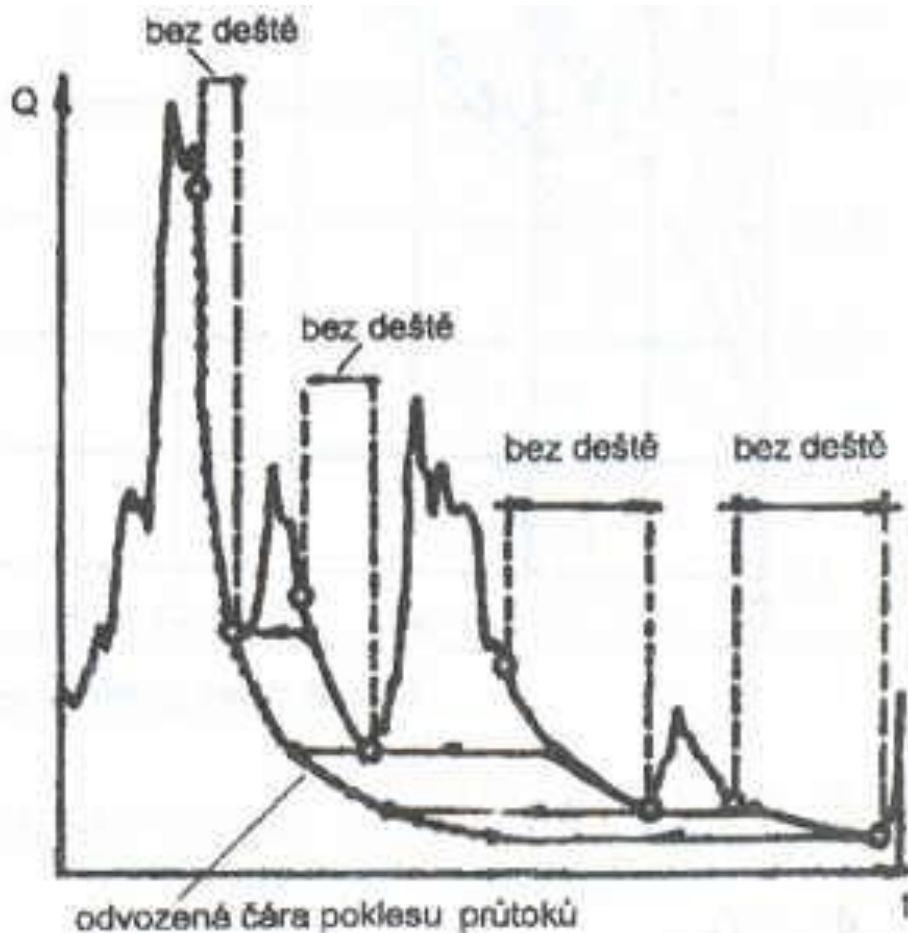
10-ti denní předpovědi průtoku Tiché Orlice v Čermné n.O.

10-ti denní předpovědi průtoku Labe v Přelouči

Sezónní předpovědi Metoda výtokových čar

Předpověď poklesu průtoků v bezdešťovém období.

$$Q = Q_0 \cdot K^{-t}$$

nebo

$$Q = Q_0 \cdot e^{-\alpha \cdot t}$$

Předpověď objemu odtoku z tajícího sněhu

Nutná znalost výšky sněhové pokrývky a její vodní hodnoty.